

Indicatorii Reformei Profesiei Juridice

pentru

Moldova

Aprilie 2004

© Asociația Avocaților Americani

Afirmațiile și analizele incluse în textul de față sunt realizate de Inițiativa Juridică pentru Europa Centrală și Eurasia a Asociației Avocaților Americani (ABA/CEELI), care este singura responsabilă pentru conținutul lor. Comitetul Director al Asociației Avocaților Americani nu a examinat și nici nu a autorizat conținutul acestui document. De aceea, opiniile exprimate în acest text nu se vor interpreta precum că reprezintă politica ABA. Mai mult ca atât, nimic din cele incluse în acest document nu trebuie considerate drept acordare de asistență juridică pentru cazuri particulare, iar cititorii trebuie să solicite astfel de asistență de la propriul jurist. Această publicație a fost posibilă datorită susținerii acordate de Misiunea din Moldova a Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, în conformitate cu condițiile Acordului de Cooperare Asociat nr. 121-A-00-00-00821-00 și ale Acordului Principal de Cooperare nr. ENI-A-00-00-0003-00. Opiniile exprimate în prezentul text aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională.

ISBN: 1-590-31-442-5

Tipărit în Republica Moldova

Dreptul de autor © 2004 aparține Asociației Avocaților Americani și Inițiativei Juridice pentru Europa Centrală și Eurasia
740 15th Street, NW, Washington, DC 20005

CUPRINS

INTRODUCERE	
MOLDOVA – PREZENTARE GENERALĂ	
CONCLUZII SUMARE	
TABEL DE CORELĂRI ALE FACTORILOR	
ANALIZA IRPJ	
I. LIBERTĂȚI ȘI GARANȚII PROFESIONALE	
1. Posibilitatea de a exercita profesia juridică	
2. Imunitate profesională	
3. Accesul la clienți	
4. Confidențialitatea relației dintre jurist și client	
5. Accesul la informație	
6. Dreptul la audiere	
II. EDUCAȚIE, INSTRUIRE ȘI ADMITEREA ÎN AVOCATURĂ	
7. Cerințe academice	
8. Pregătire profesională	
9. Procesul de calificare	
10. Licențiere	
11. Admitere fără discriminare	
III. CONDIȚII ȘI STANDARDE DE EXERCITARE A PROFESIEI JURIDICE	
12. Exercițarea independentă a profesiei juridice	
13. Resurse și remunerare	
14. Instruire juridică continuă	
15. Reprezentarea minorităților și a genurilor	
16. Deontologie și etică juridică	
17. Proceduri și sancțiuni disciplinare	
IV. SERVICII JURIDICE	
18. Disponibilitatea serviciilor juridice	
19. Servicii juridice pentru cei dezavantajați	
20. Soluționarea alternativă a disputelor	
V. ASOCIAȚII PROFESIONALE	
21. Administrarea și independența organizației	
22. Servicii prestate membrilor	
23. Programe de interes public și sensibilizare a opiniei publice	
24. Rolul asociațiilor profesionale în reforma de drept	

INTRODUCERE

Inițiativa Juridică pentru Europa Centrală și Eurasia a Asociației Avocaților Americani (ABA/CEELI) a elaborat Indicatorii Reformei Profesiei Juridice (IRPJ) pentru a evalua procesul reformei în rândul juriștilor în democrațiile în curs de dezvoltare. IRPJ se bazează pe un șir de 24 de factori care derivă din standarde internaționale recunoscute pentru profesia juridică identificate de organizații astfel ca Națiunile Unite și Consiliul Europei. Factorii IRPJ oferă standarde de aspirație în astfel de domenii critice ca libertățile și garanțiile profesionale; educația, instruirea și admiterea în avocatură, condiții și standarde de exercitare a profesiei juridice; servicii juridice și asociații profesionale. IRPJ este în primul rând destinat pentru a abilita ABA/CEELI sau alți implementatori ai asistenței juridice, finanțatori ai asistenței juridice și însăși democrațiile în curs de dezvoltare, să implementeze programe juridice mai bune și să monitorizeze progresul stabilirii unei profesii juridice mai etice, mai efective și mai independente. În afară de aceasta, IRPJ împreună cu Indicatorii Reformei în Justiție (IRJ) - companionul ABA/CEELI, la fel va furniza informație privind astfel de teme actuale cum ar fi corupția, capacitatea sistemului juridic de a soluționa disputele, drepturile minorităților și reforma sistemului de învățământ juridic.

Evaluarea IRPJ *nu* oferă un comentariu narativ privind situația generală a profesiei juridice dintr-o țară anume, precum o fac *Raportul privind drepturile omului* al Departamentului de Stat al Statelor Unite, sau *Națiuni în tranziție* al Freedom House. Mai degrabă, evaluarea scoate în evidență condițiile specifice, prevederile juridice și mecanismele prezente în sistemul de drept al unei țări și analizează cât de bine sunt ele corelate, la momentul evaluării, cu criteriile specifice reformei. În plus, trebuie subliniat că acest proces analitic nu reprezintă un studiu statistic. IRPJ este bazat pe examinarea normelor juridice-cheie, discuții cu grupuri-țintă, interviuri cu informatori-cheie, și utilizarea informației relevante disponibile. IRPJ este în primul rând o investigație juridică care scoate la suprafață un spectru larg de informații, care ajută la descrierea sistemului de drept al unei țări într-un anumit moment în timp prin prisma profesiei juridice.

Sfera de evaluare

Evaluarea progresului reformei profesiei juridice dintr-o anumită țară se confruntă cu două mari provocări. Prima provocare constă în modul în care urmează a fi definiți termenii *jurist* și *avocat*. Titlul *Indicatorii Reformei Profesiei Juridice* este, într-o oarecare măsură, o denumire nu tocmai corectă din acest punct de vedere. IRPJ își concentrează atenția asupra juriștilor; însă, majoritatea profesioniștilor-juriști din lume sunt segmentați în diverse categorii. De exemplu, Consiliul Europei deosebește câteva categorii separate de juriști, între care judecători, procurori, avocați, notari, grefieri și executori judiciari. ABA/CEELI ar fi putut să analizeze reforma tuturor acestor profesii, posibil și ale altora în procesul de evaluare; totuși, evaluarea s-ar fi primit sau prea complexă, sau superficială. În scopul menținerii aplicabilității globale a IRPJ, ABA/CEELI a decis în schimb să se axeze asupra profesiilor care constituie nucleul oricărui sistem de drept; adică profesiile care sunt absolut esențiale pentru funcționarea sistemelor democratice și economice de piață. Astfel, ABA/CEELI a decis să nu abordeze reforma a astfel de profesii ca notarii, executorii judiciari și grefierii, dat fiind diferențele existente și rolul lor mai limitat într-o țară sau alta. În afară de aceasta, ABA/CEELI a decis să elimine judecătorii și procurorii din sfera evaluării IRPJ deoarece intenția acestui instrument tehnic este să analizeze mecanismul principal prin intermediul căruia cetățenii își pot apăra interesele lor *vis-a-vis* de stat. Judecătorii și procurorii, însă, sunt brațe ale guvernului. Pe lângă aceasta, ABA/CEELI a elaborat Indicatorii Reformei în Justiție (IRJ), care se axează pe procesul de reformă a puterii judecătorești în cadrul democrațiilor în curs de dezvoltare. În viitor, ABA/CEELI poate iniția și elaborarea unui instrument analog de evaluare pentru procurori, astfel încheind evaluarea celor trei profesii juridice esențiale pentru funcționarea oricărui stat.

Odată ce ABA/CEELI a determinat categoriile de profesii juridice care urmau să fie evaluate de IRPJ, mai rămânea de soluționat modul în care vom defini termenului "jurist". În Statele Unite ale

Americii și în câteva alte state, juriștii constituie o categorie unificată de profesioniști. Totuși, în majoritatea statelor lumii, juriștii sunt segmentați în câteva grupuri distincte care se deosebesc în dependență de dreptul reprezentanților lor de a fi audiați în fața instanțelor de judecată. De exemplu, în Franța există trei categorii de juriști-avocați: *avocați*, *avoués à la Cour*, și *advocats aux conseils*. Un *avocat* este un jurist cu drepturi depline de audiență în toate instanțele de judecată; el (ea) poate consulta și reprezenta clienți în toate instanțele de judecată, este direct instruit de clienții lor, și de obicei pledează din numele acestora în fața instanțelor de judecată. Un *avoué à la Cour* deține drept de monopol în privința înaintării pledoariilor la Curtea de Apel pe marginea tuturor cauzelor, cu excepția celor penale și celor ce țin de legislația muncii, cauze în care și *avocații* pot înainta apeluri. În majoritatea cazurilor, *avoué à la Cour* doar înaintează pledoarii, însă nu pledează în fața instanței. El/ea nu deține nici un fel de alte drepturi în alte instanțe de judecată. *Avocat aux conseils* reprezintă clienții în formă scrisă și orală în fața Curții de Casație și a *Conseil d'Etat* (cea mai înaltă instanță administrativă din Franța). În afară de dreptul la audiență, numărul mare de juriști guvernamentali, precum și practica din multe state de a admite persoane fără studii juridice să practice dreptul, complică și mai mult eforturile de elaborare a unei definiții universale a termenului „jurist”.

Aceste discrepanțe au cauzat următoarea dilemă. Dacă ABA/CEELI s-ar fi axat în exclusivitate pe avocați (în general se are în vedere acei profesioniști care au drept de audiență în fața instanțelor de judecată pe cazurile penale), s-ar fi putut întocmi o evaluare corectă a unui segment îngust, dar comun, al profesiei mai largi de jurist, lăsând însă majoritatea juriștilor care nu sunt avocați în afara sferei de evaluare, ceea ce ar fi creat cititorului o impresie distorsionată a reformei profesiei juridice. De exemplu, conform datelor furnizate de Consiliul Barourilor și a Societăților Juriștilor Uniunii Europene (CCBE), în Polonia în 2002 practicau profesia juridică aproximativ 22,048 juriști. Din numărul respectiv, doar 5,315 erau avocați. Dacă IRPJ s-ar fi axat pe analiza *tuturor* persoanelor calificate să practice dreptul, aceasta ar putea produce un tablou neadecvat, prin faptul că ar include pe cei care nu sunt juriști și juriștii de profesie care nu practică dreptul. Pentru ca evaluarea dată să fie relativ cuprinzătoare, dar totodată și simplă, ABA/CEELI a decis să includă în sfera de evaluare a IRPJ avocații și acei juriști care, nefiind avocați, reprezintă clienți în cauzele civile, sunt deținători ai diplomelor de absolvire de la facultăți de drept licențiate și practică dreptul în mod stabil și independent. Juriștii angajați în organele de stat nu sunt incluși în sfera de evaluare IRPJ. În afară de aceasta, deoarece unii factori sunt aplicabili doar avocaților, ABA/CEELI a decis să extindă și să contracteze universul juriștilor supuși evaluării în dependență de factorul în considerație.

Metodologia ABA/CEELI

A doua mare provocare în ce privește evaluarea profesiei de jurist se referă la esență și mijloace. Deși ABA/CEELI s-a insiprat în mare măsură din Indicatorii Reformei în Justiție în ce privește structura instrumentului și procesului de evaluare, există o insuficiență de informație și cercetări privind reforma juridică. Cercetările limitate ce există privind reforma juridică sunt în mare măsură concentrate pe sistemul judiciar, excluzând alte componente importante ale sistemului de drept, precum sunt avocații și procurorii. Conform savantului Thomas Carothers, “promotorii supremației legii tind să transpună supremația legii într-o fișă de control instituțională, cu accentul primar pe puterea judecătorească.” Carothers, *Promovarea Supremației Legii peste Hotare: Problema de Cunoaștere*, CEIP Seria Supremația Legii, Nr. 34, (ianuarie 2003). Mai mult ca atât, la fel ca și în privința Indicatorilor Reformei în Justiție, ABA/CEELI a conchis că mulți factori ce țin de evaluarea profesiei juridice sunt greu de cuantificat și că „bazarea pe criterii subiective în detrimentul celor obiective pot fi ... susceptibile la criticii.” ABA/CEELI, *Indicatorii Reformei în Justiție: Manual pentru Evaluatorii IRJ* (2001).

Pentru a crea criteriile de evaluare IRPJ, ABA/CEELI a compensat lipsa de cercetări prin bazarea pe standardele internaționale fundamentale, așa ca Principiile de Bază ale Națiunilor Unite privind Rolul Juriștilor și Recomandările Consiliului Europei privind Libertatea Exercițiului Profesiei de

Jurist și pe experiența ABA/CEELI de acordare a asistenței tehnice pentru dezvoltare de mai mult de 10 ani. Pornind de la aceste două surse, ABA/CEELI a elaborat o serie de 24 de afirmații aspiraționale (factori), care caracterizează dezvoltarea unei profesii juridice etice, eficiente și independente.

Pentru a asista la evaluarea acestor factori, ABA/CEELI a elaborat un manual care furnizează explicații privind factorii IRPJ și standardele internaționale din care acestea provin, clarifică terminologia, prezintă un îndrumar flexibil privind domeniile de cercetare, și servește drept cadru structural pentru compilarea tuturor analizelor.

O deosebită atenție a fost acordată evitării favorizării conceptelor americane privind structura și funcția profesiei juridice în comparație cu cele europene. Astfel, deși unii factori incluși pot fi într-o oarecare măsură nu prea cunoscuți unui jurist american sau european, intenția a fost de a îmbina cele mai bune trăsături pe care le oferă diverse tradiții juridice. Principalele categorii incluse se axează pe libertățile și garanțiile profesionale; educația, instruirea și admiterea în profesia juridică; condițiile și standardele de practicare a profesiei; serviciile juridice și asociațiile profesionale.

La elaborarea IRPJ, ABA/CEELI s-a bazat pe experiența acumulată în urma creării Indicatorului Reformei în Justiție (IRJ) și a noului Instrument de Evaluare CEDAW¹ în câteva moduri. De exemplu, IRPJ a împrumutat mecanismul „de scor” de la IRJ, astfel evitând dezbaterile dificile și controversate care au apărut la crearea IRJ. Pe scurt, IRJ, și acum și IRPJ, aplică evaluări calitative specifice a fiecăruia dintre factori; totuși, ambele instrumente de evaluare nu încearcă să ofere un scor general al progresului reformei în întregime într-o țară anume, deoarece încercările de a stabili un scor general ar fi neproductive.² Fiecare factor sau afirmație din IRPJ este apreciat cu una din cele trei evaluări: *pozitiv*, *neutru* sau *negativ*. Aceste evaluări reflectă doar relația între afirmația IRPJ și reglementările și practicile relevante profesiei juridice care există într-o anumită țară. Dacă afirmația corespunde foarte în deaproape cu situația existentă într-o anumită țară, țării i se acordă scorul „pozitiv” pentru acea afirmație (factor) IRPJ. Dacă, însă, afirmația nu reprezintă deloc condițiile din acea țară, se atribuie un scor „negativ”. Dacă condițiile dintr-o țară anume corespund în unele, dar nu în toate privințele, se oferă scorul „neutru”.

Rezultatele celor 24 evaluări separate sunt colectate în formate-standard pentru fiecare evaluare IRPJ de țară. La fel ca și în cazul IRJ, se oferă o corelare a evaluării și un sumar scurt care descrie bazele concluziei respective pentru fiecare factor. În plus, este inclusă și o analiză mai amănunțită, ce oferă descriere detaliată a diverselor probleme abordate. Catalogarea datelor în așa mod facilitează includerea lor într-o bază de date unică, ceea ce permite utilizatorilor să compare cu ușurință performanța diferitor țări în domenii specifice, și – odată ce IRPJ va fi periodic actualizată – și într-o anumită perioadă de timp. Există două motive principale pentru împrumutarea procesului de evaluare a IRJ, a modului de „scor” și a formatului. Primul motiv este simplitatea. Bazarea pe metodologia de testare a IRJ a permis elaborarea mai rapidă a IRPJ. Al doilea motiv este uniformitatea. Crearea formatului uniform va permite ABA/CEELI eventual să facă referințe reciproce la informațiile generate de IRPJ în textele existente ale IRJ. Acest fapt eventual va abilita ABA/CEELI să producă un tablou mult mai complet al reformei juridice din țările-țintă evaluate.

Două inovații care adaugă la experiența acumulată în timpul implementării IRJ sunt crearea unei Comisii de Corelare și utilizarea grupurilor-focar neoficiale. Pentru a asigura o consistență mai mare în corelarea factorilor, ABA/CEELI va crea o comisie compusă din evaluator și cîțiva membri selecți ai personalului ABA/CEELI din Washington. Conceptul care stă la baza

¹ CEDAW se descifrează ca Convenția Națiunilor Unite pentru Eliminarea a Tuturor Formelor de Discriminare Împotriva Femeilor. CEELI a elaborat un instrument de evaluare CEDAW în anul 2001-2002.

² Pentru discuții mai detaliate referitor la această temă, vezi Larkins, “Judicial Independence and Democratization: A Theoretical and Conceptual Analysis,” 44 Am. J. Comp. L. 605, 611 (1996).

funcționării acestei comisii este de a adăuga eventual o perspectivă comparativă experienței specifice de evaluare a țărilor și să ofere un mecanism de scor consistent al evaluărilor efectuate în diverse țări. Utilizarea grupurilor-focar care constau nu doar din avocați, dar și din judecători, procurori, reprezentanți ai ONG-urilor, și alte persoane cu funcții de răspundere are scopul de a ajuta la identificarea momentelor-cheie existente și la ridicarea nivelului general de precizie a evaluării.

Specialiștii în științe sociale ar putea argumenta precum că unele criterii pot fi mai bine constatate prin intermediul sondajelor publice sau prin intermediul unor interviuri mai detaliate cu avocați și personalul instanțelor de judecată. Din considerente de timp și cost, însă, ABA/CEELI a decis să structureze afirmațiile IRPJ astfel încât ele să poată fi răspunse eficient de un segment limitat interviuat de avocați, judecători, jurnaliști, și persoane din afara sistemului de drept care cunosc în detalii sistemul de drept. În general, IRPJ este de obicei implementat rapid de unul sau mai mulți specialiști-juriști, care sunt familiarizați cu regiunea și țara dată, și care colectează informație obiectivă și efectuează interviurile necesare pentru a evalua fiecare din cei 24 de factori.

IRPJ a fost elaborat pentru a îndeplini câteva funcții. În primul rând, ABA/CEELI și alți furnizori de asistență privind promovarea supremației legii vor fi capabili să folosească rezultatele IRPJ pentru a elabora programe mai efective în privința ameliorării calității reprezentării juridice independente. În al doilea rând, IRPJ de asemenea va oferi organizațiilor de donatori, politicienilor, ONG-urilor și organizațiilor internaționale, informație greu de găsit privind structura, natura și statutul avocaturii și a profesiei juridice în țările în care s-a implementat IRPJ. În al treilea rând, împreună cu Indicatorul Reformei în Justiție produs de CEELI, IRPJ va contribui la o înțelegere mai deplină a modului în care supremația legii funcționează în practică. În al patrulea rând, rezultatele IRPJ la fel pot servi drept trambulină pentru astfel de inițiative locale precum campanii de educație publică privind rolul juriștilor într-o societate democratică, probleme legate de drepturile omului, elaborarea proiectelor de legi, și eforturi pentru ameliorarea respectării de către guvern a standardelor internaționale privind profesia juridică.

Contribuții

ABA/CEELI dorește să mulțumească echipei care a elaborat conceptul și designul pentru IRPJ, inclusiv coordonatorilor de proiect Claude Zullo, Director Asociat al Programelor ABA/CEELI în Caucaz, și Andrew Solomon, Director Asociat al Programului de Asistență Juridică și Cercetări ABA/CEELI, Cristina Turturica (Malai), Asociată la ABA/CEELI, și Gavin Weise, Asociat de Program ABA/CEELI.

În timpul elaborării IRPJ timp de un an de zile, au fost solicitate și contribuțiile și comentariile critice din partea diversilor experți în materie de drept. ABA/CEELI la fel dorește să exprime mulțumiri conducerii executive: David Tolbert, fost Director Executiv (2001-2003) și Michael Maya, Director Adjunct și Director Regional SNI; Mary Greer, Director al Programului de Drept Penal al ABA/CEELI și Coordonatorul Unității Reformei Profesiei de Drept; și Scott Carlson, fost Director Regional ECE și Coordonator al Unității Reformei Judiciare pentru revizuirea versiunilor inițiale ale Factorilor și structurii IRPJ. La fel, ABA/CEELI aduce mulțumiri membrilor Grupului de Experți IRPJ care au ajutat la revizuirea structurii și factorilor inițiali ai IRPJ, inclusiv Kathleen Clark, Kathryn Hendley, Stéphane Leyenberger, William Meyer, Avrom Sherr, Christina Storm, Roy Stuckey, Rupert Wolff, și în special lui Mark Dietrich, care mai târziu a implementat proiectul-pilot IRPJ. ABA/CEELI mulțumește și juriștii care au participat la procesul de elaborare, inclusiv lui Marin Chicu (Moldova), Tatiana Chernobil (Kazakhstan), Gulara Gulieva (Azerbaijan), Jetish Jeshari (Kosovo), Azamat Kerimbaev (Kyrgyzstan), și Eduard Mrktchyan (Armenia).

Echipa de evaluare

Echipa de evaluare a IRPJ Moldova 2004 a fost condusă de Thomas F. Cope, și a beneficiat substanțial de contribuția Cristinei Turturica (Malai), lui Marin Chicu și a Samantha Healy. Membrii echipei ABA/CEELI din Washington Andrew Solomon, Julie Broome, și Gavin Weise au servit drept corectori și redactori ai variantei engleze IRPJ. Concluziile și analizele sunt bazate pe interviurile conduse în Moldova în aprilie 2004, și documentele revizuite în aceeași perioadă. Înscrisurile privind înregistrarea autorităților și a persoanelor intervievate se păstrează la ABA/CEELI.

MOLDOVA – PREZENTARE GENERALĂ

Contextul juridic

Republica Moldova este un stat independent cu o formă republicană de guvernare, care constă din Parlament, Președinte, Guvernul (puterea executivă), puterea judecătorească, și Curtea Constituțională. Sub aspect administrativ, Moldova este împărțită în treizeci și două de raioane, precum și municipiile Chișinău și Bălți și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia³. Aceste autorități publice locale sunt denumite în mod colectiv unități teritorial-administrative. Deși Constituția declară Republica Moldova drept un stat unitar, guvernul de fapt nu controlează regiunea transnistreană, situată între râul Nistru și hotarul de est al Moldovei cu Ucraina. Transnistria, o republică autoproclamată independentă de la 2 septembrie 1990, dispune de un sistem juridic și judiciar propriu și o profesie juridică separată, asupra căreia legislația moldovenească nu se răsfrânge. Guvernul Moldovei și autoritățile transnistrene au început negocieri privind o propunere de a rezolva statutul Transnistriei prin intermediul stabilirii unui stat federal. Datorită profesiei juridice separate și distincte din Transnistria, prezenta evaluare se axează pe situația din Moldova și nu intenționează să abordeze în mod detaliat și profesia juridică din Transnistria.

Autoritatea legislativă în Moldova o deține Parlamentul, care este alcătuit din 101 deputați aleși pentru un termen de patru ani. Responsabilitățile Parlamentului includ adoptarea și interpretarea legilor, ratificarea sau denunțarea tratatelor internaționale, adoptarea actelor privind amnistia, inițiativa legislativă, aprobarea bugetului național și declararea referendumurilor. Parlamentul aprobă, prin acordarea votului de încredere, întreaga listă de membri ai Guvernului, precum și programul de activitate al acestuia prezentat de către candidatul la funcția de prim-ministru desemnat de către Președintele țării. De asemenea, Parlamentul poate să demită prim-ministrul și Guvernul prin votul de neîncredere al simplei majorități.

Președintele Moldovei este șeful statului și deține împuterniciri executive deopotrivă cu Guvernul. Parlamentul alege Președintele prin vot secret pe o perioadă de patru ani. Președintele reprezintă statul în relațiile internaționale și este comandantul suprem al forțelor armate. El desemnează candidatura prim-ministrului care trebuie să obțină votul de încredere în Parlament înainte de a începe îndeplinirea funcțiilor. Dacă doi candidați înaintați nu reușesc să obțină acest vot, Președintele poate dizolva Parlamentul, urmînd a fi organizate alegeri anticipate. Președintele poate dizolva Parlamentul și în cazul în care pe parcursul a trei luni consecutive este blocată procedura de adoptare a legilor. Legile adoptate de Parlament sunt înaintate Președintelui pentru a fi promulgate. Președintele poate trimite legile înapoi Parlamentului pentru reexaminare, dar nu le poate supune dreptului de veto în cazul în care Parlamentul le adoptă a doua oară.

Guvernul este alcătuit din prim-ministru, prim-viceprim-miniștri, miniștri și alți membri. Guvernul este responsabil de propunerea și realizarea politicii interne și externe a statului, precum și de exercitarea controlului asupra administrației publice.

Puterea judiciară este alcătuită din instanțe de judecată de trei nivele, între care judecătoriile de sector, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție, pe lângă instanțele specializate economice și militare.

Curtea Constituțională, care nu face parte din sistemul judecătoresc, se pronunță numai asupra chestiunilor de natură constituțională.

³ Între anii 1999 și 2003, Moldova a fost divizată în 11 *județe* în scopurile administrației locale.

Istoricul profesiei juridice

În perioada sovietică, avocații din Moldova erau obligați să fie membri ai Colegiului de Avocați, activitatea lor fiind reglementată de o lege bazată pe Statutul Avocaturii din URSS din anul 1979. LEGEA REPUBLICII SOVIETICE SOCIALISTE MOLDOVENEȘTI CU PRIVIRE LA APROBAREA REGULAMENTULUI PRIVIND AVOCATURA ÎN R.S.S.M., Legea Nr. 526-X din 21.11.1980, Veștile Guvernului R.S.S.M. 11/111 (1980). După declararea independenței Moldovei în 1991, Colegiul Avocaților și-a continuat activitatea în calitate de asociație voluntară de avocați, care oferea admitere în avocatură după finisarea unei stagieri și susținerea de către candidați a unui examen de calificare. În afară de membrii Colegiului de Avocați, juriștii care au susținut un examen în scris și au primit licență de la Ministerul Justiției pentru oferirea serviciilor de asistență juridică de asemenea puteau servi drept apărători în cauzele penale.

În anul 1999, Parlamentul a adoptat o nouă lege cu privire la avocatură, care a înlocuit legislația sovietică. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, Legea Nr. 395-XIV din 13.05.1999, M.O. 98-100/485 (1999).

Pe lângă altele, această lege a transformat Colegiul Avocaților care era o organizație voluntară, în Uniunea Avocaților, organizație la care toți avocații trebuiau să se alăture *Id.* art. 2(2). Juriștii care dispuneau de licențe emise de Ministerul de Justiție pentru prestarea serviciilor de asistență juridică puteau continua să activeze în calitate de apărători în cauzele penale doar dacă se alăturau Uniunii Avocaților.⁴ *Id.* art. 44(4). Cu toate că Ministerul Justiției a emis licențe pentru avocați, Uniunea Avocaților era organizația care determina cine era calificat pentru a fi licențiat.⁵ *Id.* art. 5(2). Acestea și alte prevederi ale legii au fost atacate în Curtea Constituțională, care le-a declarat drept neconstituționale, deoarece ele încălcau dreptul cetățeanului de a fi apărat de un jurist la alegerea lor, dreptul la libera asociere și la libera alegere a profesiei de către juriști, și competența constituțională a Ministerului Justiției în licențierea avocaților. HOTĂRÎREA CURȚII CONSTITUȚIONALE NR. 8 din 15.02.2000, M.O. 24-26/11 (2000).

Mai mult de doi ani după decizia Curții Constituționale, Parlamentul a adoptat o altă lege cu privire la avocatură. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, Legea Nr. 1260-XV din 19.07.2002, M.O. 126-127/1001 (2002), *modificată prin* Legea Nr. 206-XV din 29.05.2003, M.O. 149-152/598 (2003) [în continuare LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ]. Deși această lege la fel stabilea o organizație căreia toți avocații trebuiau să aparțină, Parlamentul a adoptat o abordare mai subtilă pentru a atinge acest rezultat. După prevederea, conform căreia avocații au dreptul să se asocieze liber în asociații profesionale, legea declară, "Avocații formează Baroul în condițiile prezentei legi." *Id.* art. 30, 31(1). De data aceasta, deciziile cu privire la eliberarea și retragerea licențelor au fost încredințate Comisiei de licențiere a avocaților de pe lângă Ministerului Justiției, și nu Baroului Avocaților. *Id.* art. 17(2), 22(2). Baroul este condus de un Congres care convoacă anual toți avocații ce aleg membrii altor organe administrative ale Baroului (Consiliul, Comisia pentru etică și disciplină, și Comisia de cenzori), precum și majoritatea membrilor Comisiei pentru licențierea avocaților. *Id.* art. 31(3), 32(2)(a), 18(1). Constituționalitatea Legii cu privire la avocatură a fost atacată în baza aceluiași motive care au stat la baza atacării legii din 1999, dar de data aceasta Curtea Constituțională a declarat-o drept constituțională. HOTĂRÎREA CURȚII CONSTITUȚIONALE NR. 12 din 19.06.2003, M.O. 138-140/13 (2003).

⁴ Conform unui raport prezentat la primul Congres al Avocaților din 17 decembrie 1999, pe atunci existau în total 828 avocați, dintre care 702 erau membri ai Colegiului de Avocați și 126 au fost licențiați de Ministerul Justiției pentru furnizarea asistenței juridice și au aplicat pentru aderarea la Uniunea Avocaților. AVOCATUL POPORULUI, nr. 1-3, la 4 (2000)

⁵ Pe lângă posedarea diplomei în domeniul dreptului, unei reputații bune și cunoașterii limbii de stat (moldovenești), candidații trebuiau să treacă o stagiere de la unu până la doi ani, în cazul în care aveau o experiență profesională mai mică de trei ani, și să susțină un examen administrat de Uniunea Avocaților. *Id.* art. 6 (1), (2), (4). Judecătorii și procurorii cu experiența de cel puțin cinci ani de lucru, însă, puteau deveni avocați fără a susține examenele de calificare. *Id.* art. 6(3).

Pentru a facilita transformarea Uniunii Avocaților în Barou, a fost creată o comisie de avocați condusă de un viceministru al justiției, pentru a pregăti și convoca primul Congres al Baroului. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 59(4). Viceministru a prezidat Congresul pînă în momentul cînd a fost ales președintele. *Id.* art. 59(5). La primul Congres, în decembrie 2002, au fost aleși membrii Consiliului Baroului și ai comisiilor, la fel și președintele și doi vicepreședinți ai Consiliului Baroului. Congresul Avocaților a finisat lucrul său la 27 decembrie, 2002, AVOCATUL POPORULUI, nr. 1, paginile 1-4 (2003). A fost adoptat și un Cod Deontologic. *Id.* p. 1.

Pe parcursul anului 2003, Congresul Avocaților a votat de două ori să declare grevă. La 7 mai 2003, Congresul Extraordinar al Baroului a adoptat o decizie prin care chema Parlamentul, guvernul și președintele în primul rînd să modifice Legea cu privire la Bugetul de Asigurări Sociale de Stat din anul 2003, conform căruia toți avocații trebuiau să plătească contribuții fixe de asigurări sociale în sumă de 711.66 Mdl (aproximativ \$65) în fiecare lună⁶, precum și să achite datoriile pentru serviciile de reprezentare a inculpaților nevoiași oferite de către avocații din oficiu. La 19 mai avocații au ieșit în grevă și au refuzat să participe la procese în judecată, astfel cauzînd întîrzieri și rețineri în audiențele programate. Drept răspuns, președintele Moldovei a promulgat o lege în aceeași zi, conform căreia plățile de asigurări sociale ale avocaților au fost reduse. În ziua următoare, Consiliul Baroului a decis să suspendeze greva. Totuși, deoarece amendamentul la Legea cu privire la Bugetul de Asigurări Sociale de Stat pentru 2003 nu a fost retroactiv din 1 ianuarie, dar intra în vigoare doar de la 23 mai 2003, contribuțiile de asigurări sociale pentru perioada înainte de 23 mai constituiau 3,351.80 (aproape \$305), fiind o sumă pe care mulți dintre avocați nu o puteau achita. Acest fapt, la fel ca și alte plîngeri, au dus la convocarea celui de-al doilea Congres extraordinar la 31 octombrie 2003. Congresul a adoptat o decizie care chema Parlamentul, guvernul și președintele să satisfacă toate cerințele avocaților în deplină măsură. Aceste cerințe se refereau la contribuțiile de asigurări sociale între 1 ianuarie și 23 mai 2003, condițiile în care avocații se întîlneau cu clienții deținuți și plata de arendă a birourilor de avocați. A doua grevă a început la 17 noiembrie și a durat o săptămîină. Majoritatea cerințelor Baroului au fost îndeplinite. Vezi Factorul 22.

Universul Profesiei Juridice

Deși prezentul raport se axează pe avocați și într-o măsură mai mică pe juriștii care nefiind avocați participă ca reprezentanți în cazurile civile, în Moldova, inclusiv și în Transnistria, activează un șir divers de profesioniști în domeniul dreptului. Mulți dintre ei, dar nu toți, sunt absolvenți ai facultăților de drept. Acești absolvenți sunt numiți cu termenul general – juriști, în afara cazurilor cînd este aplicabil un termen mai specific. Hotărele între diferite tipuri de juriști sunt cîteodată vagi.

Universul profesioniștilor în domeniul dreptului include judecătorii și procurorii. Ambele categorii de profesioniști trebuie să posede diplome de absolvire a facultății de drept și ambele sunt funcționari publici. Alți juriști angajați de stat sunt grefierii, care primesc și înregistrează plîngerile și mențin registrele instanțelor de judecată, executorii judiciari (numiți și portărei), care execută hotărîrile judiciare; ofițerii de urmărire penală care asistă procurorii la investigarea infracțiunilor și la pregătirea cauzelor penale pentru judecată.

Notarii fac și ei parte din universul profesiei juridice. Ei elaborează și autentifică documente, în special contracte și alte documente ce țin de transferul și moștenirea proprietății. Ei sunt licențiați de Ministerul Justiției și statul reglementează calificarea lor (ce include studii universitare la facultăți de drept și efectuarea stagiului sub supravegherea unui notar experimentat) și numărul notarilor.

⁶ În scopul efectuării acestei evaluări, lei moldovenești (MDL) sunt convertiți în dolari SUA la rata de schimb de 11 lei MD= \$1.00, rata aproximativă de schimb existentă la momentul interviului.

Din numărul mare de absolvenți ai facultăților de drept – aproximativ 3,000 în fiecare an – puțini din ei devin avocați. În luna decembrie 2003, în Moldova, care are o populație estimată (în afară de Transnistria și municipiul Bender) de 3.6 milioane, existau 1,027 de avocați licențiați. În Transnistria, cu o populație de aproximativ 600,000 de persoane, există în jur de 80 avocați. Avocații sunt profesioniști independenți care oferă servicii juridice publicului. Avocații dețin monopol în privința reprezentării inculpaților în procesele penale⁷. Deseori, ei oferă și consultații juridice și reprezentare în procesele civile. Avocatul acordă asistență juridică clientului în bază de contract și împuternicirile avocatului se confirmă prin mandatul eliberat de către biroul de avocați. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 52(1)-(2). Remunerarea plătită avocaților se numește onorariu. Avocaților li se interzice să activeze ca salariați la alte locuri de muncă; deci ei nu pot fi angajați, cu excepția posturilor academice sau de predare, sau în calitate de arbitri. Pentru a deveni avocat, un absolvent al facultății de drept trebuie să urmeze o stagiere cu durata de până la un an sub supravegherea unui avocat cu cel puțin cinci ani de experiență și apoi să susțină un examen de calificare administrat de Comisia de Licențiere a Avocaților, care activează pe lângă Ministerul Justiției. Candidaților care au susținut examenul cu succes li se eliberează licența de către Ministerul Justiției și astfel ei devin membri ai Baroului de Avocați. Profesia de avocat este reglementată de Legea cu privire la avocatură și de Codul Deontologic al Baroului. În Transnistria, avocații nu sunt licențiați, dar trebuie să fie membri ai Colegiului Avocaților. Pentru a deveni membru, un candidat trebuie să urmeze o stagiere de șase luni și apoi să susțină un examen de calificare, oferit de Colegiul Avocaților din Transnistria.

Unii juriști, la care acest raport se referă drept reprezentanți în cauzele civile, oferă consultații juridice și reprezentare în procesele civile membrilor publicului în mod stabil și independent. Spre deosebire de avocați, relațiile reprezentantului în cauzele civile cu clientul sunt stabilite prin procură, în baza căreia reprezentantul este autorizat să acționeze din numele clientului.⁸ Alți juriști, numiți consultanți juridici (jurisconsult) sunt angajați de stat sau de întreprinderi comerciale și nu oferă servicii juridice publicului. Unii din astfel de consultanți juridici sunt foști avocați, care din cauza interzicerii de angajare, au cerut să le fie suspendată licența în timp ce lucrează în astfel de capacități. Reprezentanții în cazurile civile și consultanții juridici nu sunt nici licențiați și nici reglementați de către stat sau de oricare altă organizație profesională. De asemenea, ei nu sunt supuși prevederilor vreunui cod deontologic. Datorită practicării nereglementate a profesiei de către acești juriști, este greu de spus multe lucruri despre ei cu certitudine. Într-adevăr, chiar și numărul juriștilor ce practică astfel profesia nu este cunoscut.

Uniunea Juriștilor (o asociație voluntară de judecători, procurori, avocați, notari, funcționari publici, profesori de drept și studenți) a încercat să determine numărul total de absolvenți ai facultăților de drept și numărul total de absolvenți în drept care activează în calitate de juriști, dar nu au reușit să o facă.

Alți juriști activează în calitate de cercetători sau profesori în cadrul centrelor de cercetare academică și a facultăților universitare de drept. Mulți dintre ei sunt doctori în drept, și unii practică și avocatura.

⁷ Trebuie de menționat că articolul 67(2)(2) al Codului de Procedură Penală prevede că "alte persoane abilitate prin lege cu atribuții de apărător" la fel pot reprezenta inculpații în cauzele penale, dar nu este clar care din persoane în afară de avocați au fost avute în vedere de către Parlament.

⁸ În procesele civile, părțile pot fi reprezentate chiar și de persoane fără studii juridice. Vezi CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ A REPUBLICII MOLDOVA art. 75(1), Legea Nr. 122-XV din 14.03.2003, M.O. 111-115/1204 (2003) [în continuare CODUL PROCED CIVILE]. Acest reprezentat este numit în bază de procură. *Id.* art. 80(1).

CONCLUZII SUMARE

În decurs de patru ani, statutul avocaților din Moldova a fost caracterizat de o incertitudine considerabilă. În anul 1999, Parlamentul a adoptat o lege care a înlocuit legislația veche sovietică de aproape două decenii. Ca urmare a atacării în Curtea Constituțională, prevederi importante ale noii legi au fost declarate neconstituționale. Apoi Parlamentul a adoptat o a doua lege în anul 2002, care iarăși a fost atacată în Curtea Constituțională. În luna iunie 2003, Curtea a decis că a doua Lege cu privire la avocatură este constituțională, astfel confirmând faptul că această lege va reglementa avocații și activitatea lor. Primul Congres în baza legii date a fost convocat în decembrie 2002 pentru a alege conducătorii și membrii organelor de guvernare a Baroului și pentru a adopta un Cod Deontologic. Este prea devreme pentru a cunoaște impactul de lungă durată al acestei legi, dar este evident că avocații dispun de un Barou al Avocaților care se autoadministrează, este independent și în general democratic. Rămîne de văzut măsura în care Baroul va oferi servicii membrilor săi. Pînă în prezent, Baroul a fost împiedicat de resursele financiare limitate de care dispune și nu a reușit să facă prea multe în această privință. De asemenea, contribuția Baroului la reforma de drept, la programele de sensibilizare a opiniei publice și la acordarea serviciilor juridice persoanelor socialmente dezavantajate în cauzele civile a fost minimă. Cu toate acestea, avocații au acum o organizație profesională care poate servi drept instrument pentru satisfacerea acestor necesități.

Cerințele existente privind admiterea în avocatură trebuie îmbunătățite, pentru a se asigura că avocații oferă servicii juridice competente în mod permanent. În ultimii zece ani, au apărut prea multe facultăți de drept, motivate mai mult de dorința de a răspunde cererii doritorilor de a obține studii juridice (și de a obține plata pentru studii de la studenți) decît de un angajament de a instrui juriști competenți. Majoritatea facultăților de drept duc lipsă de profesori calificați, dar chiar și cele mai bune facultăți pun accentul pe cunoștințe teoretice, acordînd puțină atenție obținerii abilităților analitice și practice. Corupția, fie directă sau indirectă, persistă în abundență și standardele academice sunt joase. Necătînd la calitatea neomogenă a studiilor juridice, nu se cere ca absolvenții facultăților de drept care doresc să devină avocați să susțină vreun examen înainte de începerea stagiilor sau să audieze niște cursuri speciale înainte de a fi admiși la susținerea examenului de calificare. Experiența acumulată de stagiați diferă în mare măsură în dependență de avocații supraveghetori pe care îi au și ea nu întotdeauna include observarea reprezentării inculpaților în cauze penale - activitate care poate fi exercitată doar de către avocați. Mai mult ca atît, examenul de calificare este oral și poate fi supus unor decizii subiective. Nu este clar dacă rata joasă de admitere în avocatură se datorează naturii riguroase a examinării și a pregătirii proaste a candidaților, sau din cauza altor considerente mai puțin plauzibile. Este nevoie de o obiectivitate și transparență mai mare pentru a spulbera suspiciunile existente în privința procesului de admitere în profesia de avocat.

Instruirea juridică continuă (IJC) este vitală pentru a permite avocaților să depășească lacunele din cunoștințele și abilitățile lor care apar drept rezultat a calității neadecvate a învățămîntului juridic și stagiilor de drept, nemaivorbind de numărul semnificativ al noilor legi adoptate în fiecare an. Din păcate, sunt prea puține oportunități pentru IJC, și majoritatea avocaților, în special cei din afara Chișinăului, nu au participat deloc sau au participat destul de rar la seminarele IJC. În 2004, Baroul Avocaților a adoptat o cerință obligatorie privind IJC, dar încă nu este cert că această cerință va fi implementată cu succes sau că vor fi create capacitățile necesare pentru oferirea IJC.

Baroul Avocaților a adoptat un Cod Deontologic care este în vigoare și care poate fi implementat. Deși ar putea fi îmbunătățit, codul conține reguli de bază privind responsabilitățile profesionale. Din păcate, s-a oferit instruire insuficientă privind cerințele codului, iar impactul lui pare a fi limitat. Există și un proces pentru investigarea plîngerilor privind încălcările din partea avocaților. Comisia de Etică și Disciplină a Baroului, însă, este limitată de resursele inadecvate și de inabilitatea de a face mai mult decît doar de a emite muștrării și avertizări – sau de a recomanda ca un alt organ, Comisia pentru licențiere a avocaților din cadrul Ministerului Justiției, să se ocupe de retragerea

licenței avocaților. Mai mult ca atât, existența procedurilor neoficiale de examinare a plîngerilor subminează transparența procesului.

Provocările pe care le întâmpină avocații sunt enorme, dar cel puțin ei dispun de Barou și pot începe să abordeze aceste probleme. Totuși, avocații alcătuiesc doar o parte a profesiei juridice. Reprezentanții în cauzele civile, jurisconsultii și alți juriști oferă consultații juridice și reprezentare juridică în cazurile civile. Pentru ei nu există cerințe de licențiere sau de admitere în profesie (deși mulți din ei par să fie licențiați în drept), de respectare a codului deontologic sau alte standarde profesionale. Ei nu sunt supuși nici sancțiunilor disciplinare pentru conduită profesională neadecvată. Pe scurt, publicul larg nu poate fi sigur că juriștii care nu sunt avocați, sunt profesioniști și competenți, și în prezent nu există nici un remediu pentru cazurile cînd acești juriști se poartă incompetent sau neprofesional.

TABEL DE CORELĂRI ALE FACTORILOR

Analiza IRPJ pentru Moldova din anul 2004 scoate la iveală un sistem juridic în dezvoltare care se confruntă cu condiții economice dificile și limitări structurale. În timp ce corelațiile oferite mai jos pot furniza informații generale privind starea de fapt ale domeniilor analizate, ABA/CEELI accentuează că corelările factorilor oferite mai jos sunt mult mai utile dacă sunt examinate în lumina analizei detaliate ale fiecărui factor. ABA/CEELI consideră că semnificația relativă a unor corelații în parte este o temă care merită un studiu adițional.

Din aceste considerente, ABA/CEELI invită comentarii și informații care ar putea permite o dezvoltare mai bună sau evaluări mai detaliate în viitoarele ediții ale IRPJ. ABA/CEELI vede procesul de Evaluare a IRPJ drept parte a efortului continuu de monitorizare și evaluare a proceselor de reformă.

I. Libertăți și garanții profesionale		
Factorul 1	Posibilitatea de a exercita profesia juridică	Neutru
Factorul 2	Imunitate profesională	Neutru
Factorul 3	Accesul la clienți	Negativ
Factorul 4	Confidențialitatea relației dintre jurist și client	Neutru
Factorul 5	Accesul la informație	Neutru
Factorul 6	Dreptul la audiere	Pozitiv
II. Educație, instruire și admiterea în avocatură		
Factorul 7	Cerințe academice	Neutru
Factorul 8	Pregătire profesională	Negativ
Factorul 9	Procesul de calificare	Neutru
Factorul 10	Licențiere	Negativ
Factorul 11	Admitere fără discriminare	Neutru
III. Condiții și standarde de exercitare a profesiei juridice		
Factorul 12	Exercitarea independentă a profesiei juridice	Pozitiv
Factorul 13	Resurse și remunerare	Negativ
Factorul 14	Instruire juridică continuă	Negativ
Factorul 15	Reprezentarea minorităților și a genurilor	Negativ
Factorul 16	Deontologie și etică juridică	Neutru
Factorul 17	Proceduri și sancțiuni disciplinare	Negativ
IV. Servicii juridice		
Factorul 18	Disponibilitatea serviciilor juridice	Negativ
Factorul 19	Servicii juridice pentru cei dezavantajați	Neutru
Factorul 20	Soluționarea alternativă a disputelor	Neutru
V. Asociații profesionale		
Factorul 21	Administrarea și independența organizației	Neutru
Factorul 22	Servicii prestate membrilor	Neutru
Factorul 23	Programe de interes public și de sensibilizare a opiniei publice	Negativ
Factorul 24	Rolul asociațiilor profesionale în reforma de drept	Negativ

I. Libertăți și garanții profesionale

Factorul 1: Posibilitatea de a exercita profesia juridică

Juriștii au posibilitatea să își exercite profesia fără a fi supuși amestecului neavenit, intimidărilor sau sancțiunilor atunci când își desfășoară activitatea în conformitate cu standardele profesiei.

Concluzie	Corelație: Neutru
Avocaților li se garantează dreptul de exercitare a profesiei fără a fi supuși amestecului neavenit sau intimidărilor, dar în practică aceste drepturi sunt uneori desconsiderate.	

Analiză/Date generale:

Conform legislației avocații sunt independenți:

În exercitarea profesiei sale, avocatul este independent și se conduce numai de lege. Avocatul este liber în alegerea poziției sale și nu este obligat să coordoneze această poziție a sa cu nimeni, în afară de client.

LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 43. Garanții specifice ale independenței includ următoarele:

- se interzice imixtiunea în exercitarea profesiei de avocat;
- percheziționarea domiciliului sau a spațiului în care avocatul acordă asistență juridică, a transportului utilizat de acesta, ridicarea obiectelor și documentelor ce aparțin avocatului, controlul și ridicarea corespondenței poștale și telegrafice, interceptarea convorbirilor telefonice și de alt gen nu pot fi făcute decât cu sancțiunea Procurorului General, adjuncților lui sau prin hotărârea instanței de judecată;
- avocatul nu poate fi supus percheziției corporale sau controlului personal în timpul exercitării atribuțiilor profesionale, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă;
- în caz de reținere a avocatului sau de tragere la răspundere penală, organul care a efectuat măsurile în cauză este obligat să informeze Ministerul Justiției și Consiliul Baroului în decurs de 6 ore din momentul reținerii sau tragerii la răspundere penală;
- insultarea, calomnierea avocatului, amenințările la adresa acestuia, actele de violență comise împotriva lui în timpul exercitării atribuțiilor profesionale și în legătura cu aceasta se pedepsesc conform legii;
- avocatul nu poate fi interogat referitor la esența raporturilor sale cu persoana căreia îi acordă sau i-a acordat asistență juridică;
- Nici o autoritate publică nu poate influența direct sau indirect și nu poate controla contractul dintre avocat și client.

Id. art. 44. Pe lângă acestea, “amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.” CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA, art. 26(4), M.O. 1 (1994), *modificat ultima dată prin Legea Nr. 1471-XV din 21.11.2002*, M.O. 109/1054-1294 (2002) [în continuare CONST.]. La moment, nu există legi de implementare a acestei prevederi care să specifice pedeapsa pentru un astfel de amestec.

În pofida acestor garanții de independență, câteodată totuși există cazuri de amestec sau intimidare a avocaților, mai des întâlnite în raioane decât în Chișinău. Printre formele identificate de către intervievați sunt: amenințări din partea ofițerilor din organele de urmărire penală precum că clientul va avea de suferit în cazul în care avocatul îl va reprezenta prea zelos, amenințări cu

violență din partea rudelor victimei și hărțuiala avocaților de către diverși inspectori și controale de stat. Uneori amestecul sau intimidarea iau forme mai subtile, așa ca, de exemplu, o rugămintă politicoasă din partea unui judecător sau a unui procuror. Cîțiva intervievați au relatat că judecătorii sunt mai des supuși influenței decît avocații, iar ei la rîndul lor încearcă să influențeze modul în care avocații reprezintă interesele clienților. Totuși, cîțiva intervievați au menționat că reputația unui avocat poate avea multe de spus în faptul dacă el sau ea pot fi influențați sau intimidați. Avocații care se bucură de o reputație de persoane independente rareori se confruntă cu încercări de amestec sau intimidare.

Intervievații nu au raportat nici un caz cînd juriștii au fost sancționați oficial pentru independența de care au dat dovadă în reprezentarea clienților. În același timp, în anul 2000, Curtea Constituțională a amendat președintele Uniunii Avocaților pentru faptul că el a criticat decizia Curții care declara neconstituționale cîteva prevederi din Legea cu privire la avocatură din 1999. În ediția din februarie 2000 a săptămînalului *Economicheskoe Obozrenie*, dînsul a menționat că hotărîrea Curții va rezulta în „anarhie completă în profesia de avocat”. La fel, el a sugerat faptul că judecătorii Curții Constituționale nu au recunoscut Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO) drept autoritate și și-a pus întrebarea „Este oare constituțională Curtea Constituțională?”. În conformitate cu articolul 82(1)(e) al Codului jurisdicției constituționale, curtea l-a amendat cu 360 Lei MD (aproximativ \$33) pentru lipsă de respect față de Curte și de decizia sa. Totuși, în anul 2004 CEDO a decis că Curtea Constituțională a încălcat articolul 10 al Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale atunci cînd l-a amendat pe președintele Uniunii Avocaților. *Amihalachioaie contra Moldovei*, Nr. 60115/00, 20 Apr. 2004.

Factorul 2: Imunitate profesională

Juriștii nu sunt identificați cu clienții lor sau cu cauzele clienților și se bucură de imunitate pentru declarațiile pe care le fac cu bună credință din numele clienților pe parcursul unui proces.

Concluzie	Corelație: Neutru
În general, avocații nu sunt identificați cu clienții sau cu cauzele clienților, dar probabilitatea unei atare identificări crește atunci cînd clientul este implicat în politică. Avocații nu sunt trași la răspundere pentru declarațiile făcute în timp ce își reprezintă clienții.	

Analiză/Date generale:

Nici Legea cu privire la avocatură și nici Codul Deontologic nu stipulează direct faptul că avocații nu ar trebui să fie identificați cu clienții lor sau că ei dispun de imunitate pentru declarațiile făcute cu bună credință în numele clienților lor. Totuși, în procesele penale, „Apărătorul nu poate fi identificat de către organele de stat și persoanele cu funcție de răspundere cu persoana interesele căreia le apără și cu caracterul cauzei penale care se examinează cu participarea lui.” CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA, Legea Nr. 122-XV din 14.03.2003, art. 67(1), M.O. 104-110/447 (2003) [mai jos COD PROCED. PENALĂ]. În plus, avocaților li se acordă un anumit grad de protecție contra reacțiilor ostile care ar putea fi provocate în urma reprezentării intereselor clienților nepopulari. Insultarea, calomnierea avocatului, amenințările la adresa acestuia, actele de violență comise împotriva lui în timpul exercitării atribuțiilor profesionale și în legătură cu aceasta “se pedepsesc conform legii”. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 44(5); *vezi de asemenea* CODUL PENAL art. 154(2)(d), M.O. 128-129/1012 (2002). [mai jos CODUL PENAL], *modificat prin* Legea Nr. 211-XV din 29.05.2003, M.O. 116-120/470 (2003) (acțiuni violente comise asupra unei persoane în legătură cu exercitarea obligațiilor de serviciu sau obștești se pedepsesc cu amendă de 500-1000 unități convenționale sau cu închisoare de pînă la un an).⁹

⁹ O unitate convențională se egalează cu 20 lei MD (aproximativ \$1.81).

Deși mulți din cei intervievați au spus că avocații nu sunt de obicei identificați cu clienții nepopulari, câțiva totuși au relatat că ei au fost identificați. Conform unui interviu, instanțele de judecată câteodată identifică avocații cu clienții lor în cauzele penale. Un alt interviu a remarcat că în cazul în care un avocat reprezintă o figură politică, există o mai mare probabilitatea ca avocatul să fie identificat cu clientul respectiv de către opinia publică și câteodată și de instanță. Un alt avocat a relatat că publicul l-a identificat cu un partid din opoziție, cu toate că el nu este membru al acestui partid. Consecințele acestor identificări nu par a fi serioase și nu au rezultat, de exemplu, în amenzi, muștrări, retragere a licențelor sau amenințări împotriva avocaților. Mai mult ca atât, câțiva intervievați au confirmat că avocații nu poartă răspundere pentru declarațiile făcute în timp ce apără interesele clienților.

Factorul 3: Accesul la clienți

Juriștii au acces la clienți, în special la cei privați de libertate. Juriștilor li se oferă timpul necesar și condiții adecvate pentru comunicări și pregătirea apărării.

Concluzie	Corelație: Negativ
Cu toate că Constituția și legislația garantează avocaților accesul liber la clienți, aceste prevederi deseori nu au fost respectate în practică.	

Analiză/Date generale:

Reținerea persoanei pînă la emiterea mandatului de arest nu poate depăși 72 de ore. CONST. art. 25(3); COD PROCED PENAL art. 11(4). Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea "se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu". CONST. art. 25(5). Vezi factorul 19 referitor la numirea din oficiu a avocatului. În afară de aceasta, avocaților le este garantat accesul la clienții lor. Pentru a oferi asistență juridică clienților reținuți, arestați sau condamnați, avocatului i se asigură, la orice etapă a procesului penal sau administrativ, condițiile necesare pentru întrevederi și consultații, cu respectarea confidențialității, fără a limita durata și numărul întrevederilor și consultațiilor. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 45(3); *vezi de asemenea* CODUL PROC. PENAL art. 64(2)(4). În plus, persoanele cu funcții de răspundere responsabile pentru supravegherea persoanelor reținute, arestate sau condamnate, sunt obligați să permită avocatului acces liber la aceste persoane. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 45(4). Nerespectarea acestor prevederi „constituie o încălcare a dreptului [constituțional] la apărare și atrage răspunderea stabilită de lege.” *Id.* art. 45(5). *Vezi de asemenea* CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ, art. 94(1)(1) (probele obținute ca urmare a încălcării drepturilor unei persoane sunt inadmisibile).

Totuși, foarte mulți intervievații au raportat că aceste garanții legale deseori nu sunt respectate în practică.¹⁰ Conform unui avocat, legile sunt bune, dar realitatea este „un dezastru”. Persoanele sunt uneori reținute preventiv pentru mai mult de șaptezeci și două de ore. Deoarece poliția dorește să interogheze amănunțit persoanele suspectate înainte de a le permite întvederea cu un avocat (după care persoanele reținute sunt mai puțin deschise în răspunsurile lor), se folosesc diverse mijloace pentru a împiedica avocaților să se întâlnească cu clienții lor. De exemplu, comisarul de poliție din cadrul unui izolator de detenție poate cere avocaților prezentarea mandatului și obținerea aprobării lui înainte de a permite întâlnirea cu clientul. Întârzieri pot avea

¹⁰ Plîngerile intervievaților se refereau în principal la izolatoarele de detenție preventivă, care sunt sub jurisdicția poliției și nu la penitenciarele care sunt sub jurisdicția Ministerului Justiției. Ei au relatat că în cadrul penitenciarelor este posibil pentru avocați de a discuta liber cu clienții. Astfel, condițiile par a fi mai rele pentru cei care sunt bănuți de comiterea unei crime, decît pentru cei care s-a stabilit că au comis-o.

loc în cazurile cînd comisarul nu este pe loc. Uneori sunt impuse limite de timp întîlnirilor între avocat și client, sau ofițeri din organele de drept sunt prezenți la întîlniri (dar de obicei ei pleacă dacă sunt rugați). La fel, insuficiența încăperilor pentru întîlniri ar putea duce la întîrzieri atunci cînd avocatul trebuie să-și aștepte rîndul pentru a se întîlni cu clientul reținut. Astfel de încăperi pot fi de asemenea prost menținute și neventilate. În trecut, în timpul întîlnirilor între avocații și clienții din Chișinău, ei erau separați de un perete de sticlă și trebuiau să comunice prin intermediul telefoanelor, care conform presupunerilor multora, erau folosite de autorități pentru interceptarea convorbirilor.

Importanța asigurării accesului avocaților la bănuții reținuți a fost scoasă în evidență în urma rezultatelor unui studiu, în baza căruia au fost chestionați 300 de judecători, procurori și avocați. Conform acestui studiu, 78,6% din intervievați considerau că există riscul condamnării persoanelor nevinovate, în principal din cauza mărturisirilor false ca urmare a metodelor ilegale de interogare. INSTITUTUL DE REFORME PENALE, JUSTIȚIA PENALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI 16-17 (2004) [mai jos JUSTIȚIA PENALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI]. Cea mai frecventă măsură ilegală raportată a fost aplicarea violenței psihologice și fizice. *Id.* Art. 23.

Anumite comportamente anti-sociale, care deseori constituie contravenții neînsemnate, nu sunt pedepsite conform Codului Penal, dar conform Codului Contravențiilor Administrative. *Vezi CODUL CONTRAVENȚIILOR ADMINISTRATIVE AL REPUBLICII MOLDOVA, Legea 29.03.85, VEȘTILE SOVIETULUI SUPREM AL R.S.S.M. 3/47 (1985) [în continuare CODUL CONTRAVENȚIILOR ADMINISTRATIVE].* S-a raportat că persoanele sunt deseori reținute pentru comiterea presupusă a contravențiilor administrative, dar în realitate pentru a obține informație de la ele. Poliția are dreptul să rețină persoane pentru comiterea anumitor contravenții, în unele cazuri pînă la trei ore și în alte cazuri pînă în momentul examinării cazului de către instanța de judecată. *Id.* art. 247-249. Persoanele reținute au dreptul să fie asistate de un avocat. *Id.* art. 254. Totuși, conform celor relatate, poliția practică detenția administrativă pentru a exercita presiune asupra deținuților, uneori chiar folosind metode de tortură, pentru obținerea informației sau a mărturiilor. Imposibilitatea avocaților de a se întîlni liber cu clienții reținuți a constituit una din plîngerile care a dus la greva avocaților din noiembrie, 2003. *Vezi* factorul 22. De atunci, se zice că condițiile s-au ameliorat. De exemplu, în Chișinău avocații și clienții se întîlnesc tet-a-tet, fără a mai fi separați de sticlă. Totuși, faptul că inculpații sunt ținuți în cuști de fier în timpul ședințelor în judecată încă mai prezintă un impediment pentru consultațiile între avocat și client.

Factorul 4: Confidențialitatea relației dintre jurist și client

Statul recunoaște și respectă confidențialitatea comunicărilor și consultațiilor profesionale dintre juriști și clienți.

Concluzie	Corelație: Neutru
Confidențialitatea comunicărilor și consultațiilor profesionale dintre avocați și clienți sunt garantate de lege, dar în practică confidențialitatea a fost uneori încălcată.	

Analiză/Date generale:

Legislația moldovenească garantează confidențialitatea comunicărilor între avocați și clienți. Avocatului i se asigură dreptul la întrevederi cu clientul reținut, deținut în stare de arest sau condamnat, cu respectare confidențialității comunicării între ei. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 45(3); *vezi de asemenea* CODUL PROCED. PENAL art. 64(2)(4), 66(2)(6). Confidențialitatea este la fel protejată prin interzicerea interogării avocatului privind clienții săi. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 44(6).

„Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace de comunicare”, în afară de cazurile derogate prin lege, „când această derogare este necesară în interesele securității naționale, bunăstării economice a țării, ordinii publice și în scopul prevenirii infracțiunilor” CONST. art. 30(1). Percheziționarea domiciliului sau a spațiului în care avocatul acorda asistență juridică, a transportului utilizat de acesta, ridicarea obiectelor și documentelor ce aparțin avocatului, controlul și ridicarea corespondenței poștale și telegrafice, interceptarea convorbirilor telefonice și de alt gen nu pot fi făcute decât cu sancțiunea Procurorului General, adjuncților lui sau prin hotărâre a instanței de judecată. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 44(2).

În pofida acestor garanții, majoritatea intervievaților au relatat că confidențialitatea comunicărilor dintre avocat și client nu este întotdeauna respectată. Poliția și procurorii caută să beneficieze dacă au posibilitate. De exemplu, reprezentanții poliției sunt deseori prezenți în timpul întâlnirilor avocaților cu clienții reținuți, dar în general ei pleacă dacă sunt rugați. Unul din intervievați a raportat că un procuror l-a întrebat despre ce i-a relatat clientul, dar un alt procuror, cu experiență de treizeci de ani în domeniu, a insistat că niciodată nu a auzit despre un astfel de caz. Cîțiva avocați cred că în oficiile lor a fost instalat echipament pentru ascultarea convorbirilor sau că convorbirile lor telefonice cu clienții sunt interceptate de poliție, dar aceste afirmații sunt greu de dovedit. Înainte de greva avocaților din 2003, era un lucru obișnuit ca în timpul întrevederilor, avocații să fie separați de clienți de un perete de sticlă, ei fiind nevoiți să comunice prin intermediul telefonului. Avocații erau convinși că autoritățile interceptau aceste conversații, fapt greu de dovedit. Totuși, în noiembrie 2003, Ministerul Afacerilor Interne a emis o dispoziție în vederea soluționării nemulțumirilor cu privire la confidențialitatea relației între avocat și client, fapt care după cum s-a raportat, a rezultat în respectarea mai bună a confidențialității. Dispoziția Nr. 30/338 a Ministrului Afacerilor Interne din 10.11.2003, AVOCATUL POPORULUI, nr. 11-12, pag. 32 (2003).

Factorul 5: Accesul la informație

Juriștii au acces adecvat la informații relevante reprezentării clienților lor, inclusiv și la informații la care are acces juristul părții adverse (egalitate în mijloace).

Concluzie	Corelație: Neutru
În genere, avocații au acces la informația din dosar, dar cîteodată se confruntă cu dificultăți în obținerea altor informații necesare pentru a reprezenta clienții lor.	

Analiză/Date generale:

Avocatul are dreptul să ia cunoștință de toate materialele cauzei încredințate din momentul încheierii contractului de acordare a asistenței juridice, să facă notițe și copii; să colecteze independent, să fixeze și să prezinte informații referitoare la circumstanțele cauzei; să solicite informații, referințe și copii ale actelor necesare pentru acordarea asistenței juridice instanțelor judecătorești, organelor de drept, autorităților publice, altor organizații; să solicite, cu acordul clientului, concluziile specialiștilor. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 45(1)(b)-(e). Aceste prevederi ale Legii cu privire la avocatură se aplică avocaților care reprezintă clienții nu doar în cazurile penale, dar la fel și în cazurile civile și administrative.

Nerespectarea de către persoanele cu funcții de răspundere a prevederilor de a prezenta informații sau documente "atrage răspunderea stabilită de lege." Id. art. 45(2). Legea cu privire la avocatură nu prevede o dată limită pentru a răspunde la astfel de cereri, nici ce fel de răspundere va fi impusă. Totuși Legea privind accesul la informație, care face disponibilă publicului informația oficială, cu anumite restricții, stabilește termenul în care informația trebuie prezentată. LEGEA PRIVIND ACCESUL LA INFORMAȚIE, art. 5(2)(a), 7, 10, Legea Nr. 982-XIV din 11.05.2000, M.O. 88-

90/664 (2000). Informația sau documentele trebuie prezentate atunci când sunt disponibile, dar nu mai târziu de 15 zile după solicitare, termen care poate fi prelungit de către conducătorul instituției publice cu încă 5 zile. *Id.* art. 16. Persoana cu funcții de răspundere care nu respectă aceste prevederi, poate fi sancționată cu o amendă între 10 și 150 de salarii minime (un salariu minim este echivalentul a 18 lei MD sau aproximativ \$1.64). CODUL CONTRAVENȚIILOR ADMINISTRATIVE, art. 199/7; *vezi de asemenea* CODUL PENAL art. 180 (încălcarea intenționată a dreptului la informație, care cauzează „daune în proporții considerabile”, poate atrage aplicarea unor sancțiuni funcționarului, inclusiv pedeapsa cu închisoare pînă la trei ani). Totuși, în realitate, aceasta poate fi un mijloc ineficient de obținere a informației, deoarece dacă o persoană cu funcții de răspundere nu respectă această prevedere, unica cale de apel este intentarea unui proces în judecată, care poate să nu fie încheiat pînă în momentul în care informația va fi necesară avocatului care a solicitat-o.

În plus, Codul de Procedură Civilă stipulează că „procesele civile se desfășoară pe principiul contradictorialității și egalității părților în drepturi procedurale” COD PROCED. CIVIL art. 26(1); *vezi de asemenea id.* art. 26(4), 56(1)-(2), 59(5). Părțile și alți participanți – și reprezentanții lor – au dreptul să ia cunoștință de materialele dosarelor, pot face extrase și copii ale dosarelor; pot cere recuzări; pot prezenta probe și participa la examinarea probelor; pot cere prezentarea probelor adăugătoare; pot pune întrebări altor participanți, martori, și experți la audieri; și să înainteze obiecții. *Id.* art. 56(1). Aceste drepturi ale reprezentanților în cadrul Codului de Procedură Civilă se aplică atît juriștilor reprezentanți în cauzele civile, cît și avocaților.

Intervievații nu au fost de aceeași părere privind faptul dacă avocații dispun de acces adecvat la informație. Unii au raportat puține dificultăți sau că deloc nu au întîlnit dificultăți, alții au spus că dreptul avocaților la informație nu este respectat în practică. În general, nu există restricții la revizuirea dosarelor, și avocaților le este permisă luarea notițelor și efectuarea copiilor din dosare. Totuși, în practică, avocații în general nu fac copii din întregul dosar, datorită lipsei copiatoarelor; în procesul judiciar, doar procurorul și judecătorul dispun de copiile integre ale dosarelor. Intervievații au raportat că este greu de obținut copii ale documentelor care nu au fost incluse în dosarul cauzei. Persoanele cu funcție de răspundere nu întotdeauna răspund la solicitările de documente, iar lipsa copiatoarelor poate împiedica răspunsul persoanelor cu funcție de răspundere la astfel de solicitări. Deși o abordare creativă poate fi necesară, majoritatea avocaților intervievați au fost în stare să obțină informația de care aveau nevoie.

Factorul 6: Dreptul la audiere

Juriștilor care au dreptul de a apărea din partea clienților în fața organelor judiciare sau administrative nu li se refuză acest drept, ei/ele fiind tratați pe picior de egalitate de către astfel de organe.

Concluzie	Corelație: Pozitiv
Avocaților nu le este refuzat dreptul de a apărea în fața organelor judiciare sau administrative și în general sunt tratați pe picior de egalitate de astfel de organe.	

Analiză/Date generale:

Avocații au dreptul „să reprezinte interesele legitime ale clientului în instanțele de judecată, în organele de drept, în autoritățile publice și în alte organizații.” LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 45(1)(a). Doar un avocat poate reprezenta inculpatul în fața organelor de urmărire penală sau în instanța de judecată. În procesele civile, pe de altă parte, persoanele fizice își pot apăra interesele personal sau prin reprezentanți. CODUL PROCED. CIVILĂ, art. 75(1). Nu este necesar ca acest reprezentant să fie avocat, nici chiar să aibă instruire juridică, cu toate că astfel de

reprezentanți sunt deseori juriști care practică în cauzele civile și posedă diplomă de studii juridice. Pentru a numi un reprezentant, persoana fizică trebuie să întocmească o procură care ar specifica împuternicirile reprezentanților de acțiune din numele ei/lui și care trebuie autentificat la biroul notarial. *Id.* art. 80(1), (2).

Avocații de asemenea uneori reprezintă clienții în cauzele civile în bază de procură, și nu în baza mandatului, pentru a evita plata impozitelor. Oricare din aceste documente se prezintă instanței de judecată. *Id.* art. 80(5); CODUL PROCED. PENALĂ art. 70(7)(3), 70(8). Totuși, deoarece mandatul este emis de biroul de avocați, mărimea onorariului este inclusă în registrele contabile ale biroului. Aceasta nu are loc neapărat și în cazul procurii, ceea ce ușurează evitarea plății impozitelor avocaților pentru venitul câștigat în baza procurii. La fel s-a menționat că avocații din Transnistria reprezintă ocazional clienții în cazurile civile în Moldova în bază de procură, deoarece conform legislației transnistrene ei nu pot fi membri ai altui barou, inclusiv și a Baroului din Moldova.

Majoritatea avocaților au menționat că nu se confruntă cu probleme în ceea ce privește apariția în fața instanțelor de judecată sau în fața organelor administrative. Cîțiva au zis că au avut probleme, dar astfel de cazuri par a fi excepții și nu regulă. De exemplu, la o ședință într-un caz de contravenție administrativă presupusă, un avocat a prezentat licența și contractul semnat cu clientul. Judecătorul a insistat ca el să prezinte și mandatul în instanța de judecată. Totuși, egalitatea în tratament este mai dificil de apreciat. Cîțiva intervievați au sugerat că judecătorii sunt predispuși mai mult spre a lua în considerație poziția procurorilor decît cea a avocaților, deoarece în mod tradițional procurorii reprezintă interesele statului și integritatea sistemului de drept. Numărul mic de achitări în procesele penale, estimate la 5%, par să susțină acest punct de vedere. Pe de altă parte, un judecător a indicat că reticența de a achita inculpatul vine din frica că achitarea ar putea fi considerată de publicul larg drept rezultat al corupției.

II. Educație, instruire și admiterea în avocatură

Factorul 7: Cerințe academice

Juriștii au studii juridice superioare și sunt absolvenți ai unor instituții academice autorizate să acorde licențe în drept.

Concluzie	Corelație: Neutru
Avocații, la fel ca și alți juriști (inclusiv juriștii care practică în cauzele civile), au studii juridice universitare. Totuși, pînă în prezent, facultățile de drept ale multor instituții nu au reușit să ofere un nivel satisfăcător de instruire. De atunci, statul a închis unele din astfel de instituții, dar nu pe toate.	

Analiză/Date generale:

Juriștii, inclusiv cei care practică ca reprezentanți în cauzele civile, sunt cei care prin definiție au studii juridice universitare. Nu există vreo lege care să reglementeze activitatea și profesia lor, cu excepția dacă devin judecători, procurori sau avocați. Avocații trebuie să fie licențiați în drept. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 8(2). În Moldova, prima treaptă a studiilor juridice superioare este licența în drept, pentru obținerea căreia se cer studii universitare cu durata de patru sau cinci ani, în dependență de durata studiilor medii, care poate fi de unsprezece sau respectiv doisprezece ani, înainte de înmatriculare. Cîteva facultăți de drept din Moldova oferă programe de studii postuniversitare în drept, masterat și doctoratură. Trebuie de menționat, totuși că reprezentanții autorizați să participe în procesele civile nu sunt obligați să posedă studii juridice. Vezi Factorul 6.

Toate instituțiile universitare de stat și private, inclusiv facultățile de drept, sunt acreditate de Ministerul Învățământului prin intermediul Departamentului său de Evaluare și Acreditare a Instituțiilor de Învățământ. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA CU PRIVIRE LA EVALUAREA ȘI ACREDITAREA INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÎNT ÎN REPUBLICA MOLDOVA art. 2, 7(12), Legea Nr. 1257-XIII din 16.07.1997, M.O. 69-70/583 (1997), *ultimele modificări prin* Legea Nr. 333-XV din 24.07.2003, M.O. 200-203/773 (2003). Criteriile de evaluare și acreditare sunt cuprinzătoare și „vizează toate domeniile ce țin de înființarea și funcționarea instituțiilor de învățământ: profesionalismul cadrelor didactice, conținutul și formele de organizare a învățământului, baza tehnico-materială [de ex., suficiente încăperi și biblioteci adecvate], nomenclatorul specialităților, activitatea economico-financiară, activitatea științifică (în instituțiile de învățământ superior și postuniversitar), calitatea și eficiența procesului instructiv-educativ, corespunderea nivelului de pregătire a celor instruiți cu standardele educaționale de stat”. *Id.* art. 3. Evaluarea și acreditarea au loc odată la cinci ani după acreditarea inițială. *Id.* art. 7(8). Baroul ca atare nu este implicat în evaluarea și acreditarea facultăților de drept.

Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, creată în 1959, a fost prima facultate de drept din Moldova și mulți ani la rând a fost unica facultate de drept. În perioada declarării independenței Moldovei în anul 1991, în fiecare an erau admiși circa cîte două sute de studenți la drept. De atunci, s-a produs o proliferare a facultăților de drept și o creștere considerabilă a numărului de studenți înmatriculați la facultățile de drept. De exemplu, în anul 1992, 222 de studenți au absolvit facultatea de drept a Universității de Stat din Moldova, comparativ cu 844 în 2003. În afară de studenții secției de zi, unii studenți sunt instruiți prin corespondență; ei se prezintă la facultate doar pentru a susține examenele. Tabelul de mai jos conține informație privind numărul absolvenților de la cele mai mari facultăți de drept în anul 2003¹¹:

Facultăți de drept	Absolvenții facultăților de drept		
	Secția de zi	Corespondență	Total
Facultăți de drept de stat			
Universitatea de Stat din Moldova	548	296	844
Academia de Poliție “Ștefan cel Mare”	136	126	262
Universitatea de Stat din Bălți	129	186	315
Academia de Studii Economice din Moldova	0	155	155
Universitatea de Stat din Comrat	51	56	107
Subtotal	864	819	1,683
Facultăți de drept private			
Academia de Drept din Moldova	165	161	326
Universitatea Cooperatist-Comercială	63	40	103
Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM)	166	124	290
Filiala din Moldova a Institutului Modern de Umanistică	31	10	41
Universitatea Real-Umanistică din Cahul	N/D	N/D	132
Universitatea Slavonă	69	35	104
Subtotal	494	370	996
Total	1,358	1,189	2,679

Din acești 2,679 de absolvenți ai facultăților de drept în 2003, doar foarte puțini puteau spera să devină avocați, sau să se bucure de o carieră de succes în calitate de reprezentant în cauzele civile. Numărul total de avocați care practicau în mod activ la sfîrșitul anului 2003 era de 1,027. *Vezi* ORDINUL PRIVIND PUBLICAREA LISTEI AVOCAȚILOR, Ordinul Ministrului de Justiție nr. 520, M.O. 254-61/364 (2003). Situația este similară și în Tansnistria, unde sunt șase facultăți de drept care oferă studii juridice universitare, pe lîngă trei colegii de drept care nu oferă studii juridice

¹¹ Numărul total al absolvenților de la secția de zi și fără frecvență a Facultății de Drept a Universității Real-Umanistice din Cahul nu este indicat în tabelul de mai sus dat fiind că astfel de informație nu a fost disponibilă. Totuși, colonița care indică numărul total al absolvenților tuturor facultăților de drept din Moldova include și numărul total al absolvenților de la Facultatea de Drept a Universității Real-Umanistice din Cahul.

universitare. Din cei 500 de absolvenți ai facultăților de drept din Tiraspol (în contrast cu 80 avocați din Transnistria), doar un procent mic sunt capabili să activeze în calitate de avocați.

În practică, cerința ca avocații să posede studii juridice universitare sunt îndeplinite în Moldova. Nu există dovezi precum că facultăți de drept nelicențiate să acorde diplome în drept. Cu toate acestea, pînă nu demult existau patruzeci de facultăți de drept, dintre care nu toate ofereau studii în drept de calitate satisfăcătoare. De exemplu, cel puțin una din aceste instituții avea doar un singur profesor angajat permanent, cu normă de muncă deplină. De atunci, multe din noile facultăți de drept au fost închise. Există o lipsă de profesori calificați de drept și în Transnistria, doar patru din ei avînd grad de masterat.

Guvernul a aprobat o concepție care se referă la politica privind specialiștii în drept. HOTĂRÎREA CU PRIVIRE LA APROBAREA CONCEPȚIEI POLITICII DE CADRE JURIDICE, Hotărîrea Guvernului Nr. 1385 din 30.10.2002, M.O. 149-150/1523 (2002). Dacă va fi implementată, politica va duce la schimbări semnificative în instruirea și specializarea juriștilor, inclusiv a celor a căror profesie nu este reglementată prin lege. De exemplu, după terminarea studiilor universitare de drept, cei care doresc să activeze în calitate de consultanți juridici vor trebui să completeze un an adițional de instruire specializată, inclusiv să obțină deprinderi practice.

Factorul 8: Pregătire profesională

După absolvirea facultăților de drept, juriștii posedă cunoștințe și abilități necesare pentru exercitarea profesiei juridice.

Concluzie	Corelație: Negativ
În cadrul facultăților de drept se pune accentul pe cunoștințe teoretice, în detrimentul aptitudinilor analitice și practice. Dorința de a încasa taxe pentru studiile oferite descurajează facultățile de drept să aplice standarde riguroase în adresa studenților și se mai relatează că mituirea este un fenomen obișnuit. Cu toate că cei mai buni studenți sunt foarte buni, majoritatea sunt slab pregătiți pentru a practica dreptul.	

Analiză/Date generale:

Pentru a deveni avocat, un absolvent al facultății de drept trebuie să urmeze un stagiu de pînă la un an pentru a obține aptitudini practice și apoi să treacă un examen de calificare pentru a demonstra cunoștințe suficiente în drept. Vezi factorul 9. Pentru a deveni avocat nu se cer pregătiri la cursuri adăugătoare sau alte instruirii obligatorii. Totuși, avocații stagiați pot participa la seminarele de instruire juridică continuă (IJC) organizate de către Centrul de Drept (un ONG care organizează seminare de IJC pentru avocați, începînd cu anul 1998). În anul 2003, Centrul de Drept a organizat două seminare pentru aproximativ 40 de avocați stagiați. Vezi factorul 14.

Aproape fără excepții, intervievații au relatat că calitatea învățămîntului juridic este proastă. Se pune accentul pe cunoștințe teoretice și memorizare. De obicei, profesorul dictează notițele de curs studenților, care la rîndul lor trebuie să le memorizeze din conspecte. Gîndirea critică este foarte rar învățată. S-a raportat că unii studenți plătesc mită profesorilor sau se bazează pe relații personale pentru a susține examenele. În afară de aceasta, considerațiile economice descurajează aplicarea standardelor riguroase, deoarece studenții sunt deseori evaluați și valorăți nu pentru reușitele lor academice, ci pentru taxa de contract pe care o achită. După cum a menționat un interviuat, studiile în drept au devenit obiect de comerț: plătești și obții diploma. Aptitudinile practice nu se predau, iar conform relatărilor, practica obligatorie care are loc în lunile de vară în cadrul instanțelor de judecată, la poliție, sau procuratură este superficială și nu este de prea mare valoare. Pentru unii studenți de drept au apărut oportunități de a obține experiență practică în cadrul clinicilor juridice care activează pe lîngă patru facultăți de drept (Universitatea

de Stat din Bălți, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău și Universitatea de Stat din Tiraspol). În cadrul fiecărei clinici sunt antrenați circa 35-45 studenți, care oferă consultații clienților și chiar îi reprezintă în instanțele de judecată. Mulți din lectorii din cadrul facultăților de drept sunt tineri și nu au practicat vreodată dreptul ei înșiși. Drept rezultat, mulți din absolvenții facultăților de drept nu posedă aptitudini necesare pentru practicarea dreptului. După cum a relatat un interviuat, mulți au diplome de jurist, dar puțini din ei sunt juriști adevărați. Cu toate acestea, intervievații au menționat că studenții cu adevărat motivați studiază și obțin rezultate bune. Numărul facultăților de drept și a studenților a crescut, aducând după sine o creștere a numărului studenților slab instruiți, deși cei mai buni studenți sunt totuși foarte buni. Aceste observații nu se referă doar la Moldova de pe malul drept al râului Nistru. Conform spuselor unui avocat din Transnistria, calitatea studiilor juridice este joasă. Se predă doar legislația Transnistriei, fără cursuri de drept internațional sau drepturile omului.

Factorul 9: Procesul de calificare

Admiterea în avocatură se bazează pe susținerea unui examen corect, riguros și transparent și încheierea unei stagieri supravegheate.

Concluzie	Corelație: Neutru
Pentru a deveni avocat candidatul trebuie să susțină un examen de calificare în formă orală, care urmează după încheierea unei stagieri supravegheate. Juriștilor care practică în calitate de reprezentanți în procesele civile nu li se cere să treacă vreo stagiere sau să susțină vreun examen de calificare.	

Analiză/Date generale:

Avocat poate fi cetățeanul Republicii Moldova, cu capacitate deplină de exercițiu, licențiat în drept, care se bucură de o reputație ireproșabilă, a efectuat stagiul profesional și a susținut examenul de calificare. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, art. 8(2). Un candidat nu este considerat drept unul cu reputație ireproșabilă dacă a fost condamnat pentru comiterea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, chiar dacă antecedentele penale au fost stinse; condamnat pentru comiterea unei infracțiuni mai puțin grave, dacă antecedentele penale nu au fost anulate; condamnat pentru încălcarea drepturilor fundamentale ale omului; exclus din avocatură sau a cărui licență a fost retrasă pentru încălcări de etică; eliberat din cadrul unui organ de drept sau din funcția de judecător, notar, consultant juridic sau funcționar public pentru încălcări de etică; sau pentru comportament incompatibil cu Codul Deontologic al Avocatului. *Id.* art. 8(3).

Pentru a deveni avocat, primul pas al absolventului unei facultăți de drept este de a găsi un avocat cu experiență care îl va accepta în calitate de stagiar. Termenul stagerii profesionale este de pînă la un an, în dependență de nivelul de pregătire profesională al avocatului stagiar. *Id.* art. 10(1). Avocatului stagiar i se permite să acorde asistență juridică clientului în cadrul judecătoriilor municipale și de sector în cauzele civile și administrative, în judecătoriile economice de circumscripție și în cadrul autorităților publice. *Id.* art. 14(3). Avocatul care asigură efectuarea stagiului profesional trebuie să aibă o vechime în profesia de avocat de cel puțin cinci ani și poate avea concomitent cel mult doi avocați stagieri. *Id.* art. 10(4)-(5). Condițiile efectuării stagiului profesional sunt stipulate în contractul încheiat între avocatul stagiar și avocatul care asigură efectuarea stagiului. Contractul de efectuare a stagiului profesional se înregistrează la Comisia de licențiere a profesiei de avocat *Id.* art. 10(2)-(3). Pe parcursul anului 2003, Comisia a primit 246 de cereri pentru stagiere și a înregistrat 193 de contracte de efectuare a stagiului profesional.

Găsirea unui avocat cu experiență poate fi un lucru dificil și deseori se bazează pe relații personale. Intervievații au menționat că unii din avocații care asigură efectuarea stagiului profesional, avînd în vedere insuficiența de stagiere, nu remunerează munca stagiatorilor sau uneori chiar cer de la ei plată pentru stagiere. Alți intervievați au relatat că stagiarii deseori nu contribuie prea mult la practica avocaților și mai mult ca atît, pot să cîștige bani ei înșiși prin reprezentarea clienților în cazurile civile sau administrative. Deoarece nu există cerințe privitor la conținutul stagiarii sau a aptitudinilor pe care stagiatorul trebuie să le obțină, experiența stagiatorilor poate să difere foarte mult. Din spusele unui alt interviuat, puțin stagiari au noroc să găsească avocați-supraveghetori care să dedice timp pentru a le explica și instrui; majoritatea stagiatorilor sunt nevoiți să învețe, metaforic vorbind, „fiind aruncați în apă pentru a învăța să înoate.” Deseori stagiarii au puțină experiență în reprezentarea inculpaților în cazurile penale, ceea ce de fapt reprezintă chintesența lucrului de avocat. Datorită numărului limitat de săli de judecată, judecătorii deseori desfășoară audiențele în propriile birouri, care sunt deseori prea mici pentru a permite prezența stagiatorilor care însoțesc avocații pe dosar.

După încheierea cu succes a stagiarii, candidatul poate apela la Comisia de Licențiere în profesia de avocat pentru a susține examenului de calificare. Secretarul comisiei și apoi însăși comisia revizuieste documentele candidatului pentru a determina admiterea sau neadmiterea lui la examinare. ORDIN DESPRE APROBAREA REGULAMENTULUI PRIVIND MODUL DE SUSȚINERE A EXAMENELOR DE CALIFICARE PENTRU ADMITEREA ÎN PROFESIA DE AVOCAT, art. 4-6, Ordinul Ministrului Justiției Nr. 528 din 23.12.2003, M.O. 254-261/368 (2003) [mai jos, REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA EXAMENUL DE CALIFICARE]. Candidatul, căruia i s-a refuzat permisiunea de a susține examenul de calificare poate cere sumarul procesului-verbal al Comisiei *Id.* art. 7. Examenul are loc în Chișinău. Pe parcursul anului 2003, comisia a primit 98 de cereri pentru susținerea examenelor, care au fost organizate de șase ori.

Comisia determină subiectele pentru testare, apoi elaborează întrebările specifice pentru aceste examinări. *Id.* art. 10-11. Temele pentru examene sunt alcătuite în baza obiectelor predate la facultatea de drept și întrebările se axează mai mult pe aspectul teoretic, decît cel practic. *Vezi de ex.,* AVOCATUL POPORULUI, nr. 7, la 13-16 (subiecte pentru testări în cadrul examenelor de calificare). Astfel, candidații nu sunt testați în privința gîndirii critice, abilității de a aplica legea la fapte sau aptitudinilor practice. Examenul se susține în formă orală și fiecare candidat răspunde la o întrebare selectată la întîmplare din cele trei grămăjoare de întrebări. REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA EXAMENUL DE CALIFICARE art. 11. Astfel, fiecare candidat răspunde la întrebări diferite, ceea ce face dificilă comparația obiectivă a candidaților. Membrii comisiei pot da întrebări adăugătoare candidaților, dacă doresc. Apoi, fiecare din membrii comisiei apreciază răspunsurile candidaților cu o notă (de la 1 la 10), în baza căroră apoi se calculează nota medie *Id.* art. 12, 15. Nota medie minimă de trecere este 8. *Id.* art. 13. Nota nu poate fi contestată, deoarece ea reprezintă hotărîrea colectivă a comisiei. Numărul candidaților admiși în profesia de avocat în urma examenelor de calificare este mic, fenomen privit de unii drept dovadă a naturii riguroase a acestor examene. De exemplu, doar 42 din cei 98 de candidați au susținut examenul de calificare în 2003. În baza rezultatelor examinării, comisia adoptă decizia de a admite sau de a nu admite fiecare din candidații care au susținut examenul. *Id.* art. 16. Procesul-verbal al ședinței se trimite Ministerului de Justiție împreună cu deciziile luate și documentele de însoțire *Id.* art. 19-20. Apoi, Ministerul Justiției emite licențe candidaților care au trecut examenul cu succes. *Id.* art. 22. Candidații care nu a susținut examenul de calificare pot fi admiși spre susținerea repetată a examenului nu mai devreme decît peste 6 luni. Hotărîrea comisiei privind refuzul admiterii în profesia de avocat poate fi atacată în instanța de judecată. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 11(2)-(3).

Juriștilor care practică ca reprezentanți în procesele civile nu li se cere să treacă o stagiere sau să susțină un examen de calificare.

Factorul 10: Licențiere

Admiterea în avocatură este înfăptuită de către un organ imparțial și poate fi supusă controlului unei autorități judiciare imparțiale.

Concluzie

Corelație: Negativ

Decizia de admitere în avocatură este încredințată unui organ imparțial, dar procesul de administrare a examenului de calificare este subiectiv și netransparent. Nu există un drept efectiv de contestare a notei netrecătoare.

Analiză/Date generale:

Dat fiind lipsa vreunui organ de stat sau a vreunei organizații profesionale care ar licenția juriștii ce practică în calitate de reprezentanți în procesele civile, acest factor se axează doar pe admiterea în avocatură,

Comisia de licențiere a avocaților primește și examinează cererile candidaților și administrează examenele de calificare după ce candidații au finisat în mod satisfăcător stagiile obligatorii. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, art. 18(2), 19. Comisia constă din unsprezece membri numiți pe termen de patru ani prin ordinul Ministrului Justiției. *Id.* art. 18(1). Șase din acești membri sunt avocați aleși de Congresul Avocaților, doi din ei reprezintă organele de drept, doi reprezintă Ministerul Justiției, și unul este profesor universitar de drept ales de senatul Universității.¹² *Id.* art. 18.1, 32(2)(a); *vezi* ORDINUL CU PRIVIRE LA APROBAREA COMPONENTEI COMISIEI DE LICENȚIERE A AVOCAȚILOR ȘI REGULAMENTELE SALE, anexa 1, Ordinul Ministrului Justiției Nr. 59 din 10.02.2003, M.O. 30-34/45 (2003).

Ministerul Justiției emite licențe pentru candidații care susțin examenele de calificare. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 11(1), 17(2), 57(2)(d). Candidatul care nu a susținut examenul de calificare poate fi admis la susținerea repetată a examenului nu mai devreme decât peste șase luni. Hotărârea privind refuzul admiterii în profesia de avocat poate fi atacată în instanța de judecată. *Id.* art. 11(2)-(3). Trebuie de menționat că dreptul la contestație se referă doar la decizia comisiei de a nu admite candidatul la practicarea profesiei de avocat, nu și la nota candidatului. Deoarece examenul este oral, iar răspunsurile nu sunt înregistrate, candidatul nu poate avea temei să demonstreze instanței precum că nota a fost neadecvată. În plus, fiecare candidat răspunde la întrebări diferite, ceea ce nu permite de a compara performanța candidaților. Mai mult ca atât, după examen candidaților li se comunică doar nota medie, fără a fi informați despre motivele stabilirii acestei note. Astfel, un candidat care nu a susținut proba nu poate contesta în mod efectiv nota – unicul lucru care de fapt contează. El sau ea pot să atace doar decizia comisiei de a nu-l admite pe el/ea în avocatură, decizie care e puțin probabil să fie anulată dacă candidatul a primit o notă negativă. Acest fapt este exemplificat de cazul unui fost judecător, cu experiență de zece ani, a cărui notă medie la examenul de calificare a fost 7.6. Deoarece conform Regulamentelor Examenului de Calificare pentru admitere în avocatură se cere nota de la 8 în sus (*vezi* Factorul 9), comisia nu a recomandat emiterea licenței pentru el. După aceasta, el a intentat o acțiune în judecată, susținând că nota de trecere pentru examenele de calificare, ar fi trebuit să fie nota 5, deoarece aceasta este nota de trecere pentru studenți conform Legii Învățământului. LEGEA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI art. 14, Legea Nr. 547-XIII din 21.07.1995, M.O. 62-63/692 (1995).

Deși intervievații au fost de acord cu faptul că numărul candidaților care susțin examenul de calificare în prezent este mic (deși anterior aproape toți susțineau acest examen), ei nu au fost de acord privind cauzele și semnificația acestui fenomen. Prin însăși natura sa, examenul de calificare stârnește suspiciuni de subiectivitate, precum și lipsă de transparentă. Câțiva intervievați au relatat zvonuri conform cărora pentru a susține examenul este necesar de a plăti o mită

¹² Deși legea nu specifică senatul cărei universități trebuie să aleagă profesorul, în practică profesorul este ales de către Senatul Universității de Stat din Moldova.

substanțială sau de a-i cunoaște personal pe membrii comisiei. Indiferent de veridicitatea acestor zvonuri, existența lor ne demonstrează importanța mării transparenței acestui proces. Pe de altă parte, mulți cred că numărul mic al celor care susțin examenele reflectă natura riguroasă a examinării și pregătirea proastă a multor dintre candidați. Cîțiva intervievați au argumentat corectitudinea și imparțialitatea examenului. Unul își susținea părerea menționînd că în cazul diferenței dintre notele date unui candidat, membrii comisiei discută considerentele din care au pus o notă sau alta și încearcă să ajungă la un consens. În orice caz, procesul administrării examenelor de calificare se pare că este afectat de subiectivitate și lipsă a transparenței.

În Transnistria, candidații la fel trebuie să susțină examene de calificare care urmează după o stagiere de șase luni. Examenele sunt conduse de avocați cu experiență, dar spre deosebire de Moldova din dreapta Nistrului, majoritatea candidaților susțin examenele.

Factorul 11: Admitere fără discriminare

Admiterea în avocatură nu este refuzată din motive de rasă, gen, orientare sexuală, culoarea pielii, tradiție, opinie politică sau de altă natură, origine etnică și proveniență socială, calitatea de membru al unei minorități naționale, proprietate, naștere, sau handicap fizic.

Concluzie	Corelație: Neutru
Admiterea în avocatură nu este în general refuzată din motive discriminatorii, dar vorbitorii de limbă rusă se pot confrunta cu obstacole semnificative la admitere. Juriștii care practică în procese civile nu sunt licențiați de către stat sau de vreo oricare altă organizație profesională.	

Analiză/Date generale:

Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de “rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.” CONST. art 16(2). În plus, învățămîntul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit. *Id.* art. 35(7). Astfel, nu pare să existe discriminare la admiterea în facultățile de drept și în avocatură.

Cu o posibilă excepție, intervievații au raportat invariabil despre absența discriminării la admitere în avocatură. Această excepție este cea a limbii. Întrebările la examenele de calificare sunt scrise în limba de stat, moldovenească (i.e. română), ceea ce îi dezavantajează pe vorbitorii de limbă rusă. Deși articolul 6(1) al Legii cu privire la avocatură din anul 1999 cerea cunoașterea limbii de stat de către avocați, legea prezentă cu privire la avocatură nu mai conține această cerință. De regulă, se cere ca procedura judiciară să se desfășoare în limba moldovenească, dar aceasta poate fi condusă și într-o altă limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces. Const. art. 118(1), (3). Astfel, în Găgăuzia ședințele de judecată de obicei se desfășoară în limba rusă. Deși mulți absolvenți moldoveni ai facultăților de drept vorbesc atât limba de stat, cât și limba rusă, absolvenții de etnie rusească de cele mai multe ori vorbesc doar limba rusă.

Unul din intervievați a relatat un caz în care un candidat vorbitor de limbă rusă a răspuns la o întrebare greșită la examenul de calificare, bazîndu-se pe traducerea greșită a unuia din candidați. Vorbitorii de limbă rusă la fel se confruntă cu dificultăți în cadrul examenului de licențiere deoarece întrebările adăugătoare sunt puse în limba română. Conform altor spuse, în timpul examenului de calificare, un membru al comisiei a pus nota 9 unui candidat vorbitor de limba rusă (din 10 puncte posibile), pe cînd un alt membru al comisiei i-a pus nota 1, doar din cauză că a răspuns în limba rusă. Nu este clar dacă astfel de exemple sunt cazuri aparte sau dacă reprezintă discriminare mai persistentă împotriva vorbitorilor de limbă rusă. Probabil că

aceste obstacole ne ajută să înțelegem lipsa avocaților în Găgăuzia, acolo unde majoritatea vorbesc limba rusă.

III. Condiții și standarde de exercitare a profesiei juridice

Factorul 12: Exercițarea independentă a profesiei juridice

Juriștii au posibilitate să exercite profesia juridică de unii singuri sau asociindu-se cu alți juriști.

Concluzie	Corelație: Pozitiv
Avocații își desfășoară activitatea în birouri individuale sau asociindu-se cu alți avocați. Unii avocați au fondat societăți cu răspundere limitată pentru a-și practica profesia și a împărți profitul obținut, deși o atare formă juridică de practicare a avocaturii nu este reglementată prin lege.	

Analiză/Date generale:

Legea cu privire la avocatură prevede două forme de organizare a activității avocaților, și anume în birouri individuale de avocați și în birouri asociate de avocați. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 26(1).

După cum ne sugerează denumirea, în biroul individual de avocați își exercită profesia doar un singur avocat. *Id.* art. 27. Biroul asociat de avocați este fondat de doi și mai mulți avocați, care își exercită profesia de sine stătător. Raporturile dintre avocații biroului asociat de avocați sunt reglementate în bază de contract. *Id.* art. 28(1), (4). De exemplu, ei nu împart profitul biroului. Biroul de avocați nu poate fi situat la domiciliul avocatului. *Id.* art. 26(4). Totuși, unii avocați practică de la ei de acasă, dar nu se fac mari eforturi pentru a descoperi și pune capăt acestor încălcări. Toate birourile de avocați, fie individuale sau asociate, trebuie înregistrate la Ministerul Justiției, care deține un registru al birourilor de avocați. *Id.* art. 29(1), 57(2)(e). Înregistrarea este necesară pentru obținerea ștampilei și deschiderea conturilor bancare. *Id.* art. 29(2).

Moldova aderează la noțiunea, moștenită din dreptul roman, conform căreia profesia de avocat nu ține de activitatea de întreprinzător. *Vezi* LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 1(3). Ca rezultat, profesia de avocat este incompatibilă cu oricare funcție retribuită în calitate de angajat, cu excepția funcțiilor legate de activitatea științifică și didactică, precum și de activitatea în calitate de arbitru (arbitraj) *Id.* art. 9. Din aceste considerente, un avocat nu poate activa în calitate de angajat salariat al unui alt avocat. Avocații care doresc să lucreze drept salariați ai unei întreprinderi sau ai unei autorități publice trebuie să depună cerere de suspendare a licenței. *Id.* art. 12(1).

Deși legea prevede că avocații practică profesia numai în birouri individuale sau asociate și că activitățile lor nu trebuie să aibă caracter de antreprenoriat, mai mult de zece firme juridice din Chișinău sunt organizate sub forma de societăți cu răspundere limitată (SRL). Avocații care sunt proprietarii acestor SRL de obicei primesc salariu și un procent din profitul întreprinderii. Ei angajează juriști în calitate de salariați. Astfel de firme juridice nu sunt înregistrate la Ministerul Justiției ca birouri de avocați, ci ca întreprinderi comerciale. O atare situație de fapt este o încălcare a interdicției de antrenare a avocaților în activități de întreprinzător. *Vezi id.* art. 1(3).

În Transnistria, avocații practică fie în birouri individuale sau în „birouri de consultații”, un aproximativ echivalent al biroului asociat de avocați, care este creat de către Colegiul avocaților. Atare consultații sunt reminiscențe din era sovietică, atunci când toți avocații trebuiau să lucreze în cadrul birourilor de stat.

Factorul 13: Resurse și remunerare

Juriștii au acces la informație juridică și la alte resurse necesare pentru prestarea serviciilor juridice competente, fiind remunerați adecvat pentru aceste servicii.

Concluzie	Corelație: Negativ
Majoritatea avocaților au acces doar la informație juridică de bază și puțini din avocații din afara orașelor mari dispun de resurse adecvate pentru oferirea serviciilor juridice. Deși avocații din orașele mari, care reprezintă întreprinderi și avocații proeminenți sunt remunerați adecvat, marea majoritate a avocaților nu se specializează și acceptă aproape orice fel de lucru juridic, deseori în schimbul unei remunerații inadecvate.	

Analiză/Date generale:

Majoritatea avocaților au acces la informația juridică de bază. Aproape toți avocații intervievați aveau copiile noilor coduri, pe care le-au procurat din propriile surse. În plus, mulți sunt abonați la *Monitorul Oficial*, ziarul juridic oficial din Republica Moldova, și în așa mod au acces la noile legi și reglementări. Conform dreptului constituțional a fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, statul este obligat să publice toate legile și alte acte normative. CONST. art 23(2). Legile și hotărârile și ordonanțele Guvernului care nu se publică în *Monitorul Oficial* al Republicii Moldova, nu au nici un efect juridic (se consideră că nici nu există). CONST. art. 76, 102(4). Hotărârile Curții Constituționale sunt la fel publicate în *Monitorul Oficial*. Costul unui abonament anual este de 856 Lei MD (aproximativ \$78).

Totuși, mulți avocați au puține resurse juridice în afară de coduri și de *Monitorul Oficial*, și sunt destul de puține biblioteci juridice în țară. Avocații care predau la facultățile de drept dispun de acces la bibliotecile universitare de drept, iar în Chișinău există Biblioteca Publică de Drept, dar pentru mulți avocați nu există posibilitate de a face cercetări în biblioteci. Puțini avocați pot să-și permită să se aboneze la bazele de date juridice, însă cei care au acces la Internet pot obține informații din www.docs.md, o bază de date legislativă gratuită. Avocații din Transnistria, dimpotrivă, au acces mai bun la literatura de drept. Dat fiind că legislația lor corespunde legislației Federației Ruse, ei au posibilitatea de a procura și folosi literatură de drept rusească.

Instanțele de judecată trebuie să asigure avocații cu spațiu unde ei să-și poată exercita atribuțiile profesionale în cauzele în care ei s-au angajat în instanța respectivă. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 44(7). În plus, autoritățile publice locale trebuie să contribuie la asigurarea avocaților cu spații adaptate pentru desfășurarea activității și “în caz de necesitate să acorde birourilor și asociațiilor de avocați înlesniri, inclusiv la achitarea arendei spațiilor.” *Id.* art. 57(3)(a)-(b). În realitate, însă, spațiile de lucru (birourile) pentru avocați sunt puține și scumpe. Nu este ceva ieșit din comun ca patru sau chiar și șase avocați să lucreze în aceeași încăpere. Situația în Transnistria este similară. În Găgăuzia, avocații și-au pierdut oficiul aflat în incinta clădirii care aparținea Ministerului de Justiție, când aceasta a fost renovată. Datorită insuficienței spațiilor pentru birouri în Comrat, avocații au fost nevoiți să lucreze fără oficiu timp de patru luni, deseori fiind nevoiți să se întâlnească cu clienții în stradă. Lipsa echipamentului tehnic de birou este o altă problemă cu care se confruntă avocații. Într-adevăr, conform spuselor unui interviuat, visul multor avocați din Moldova este de a avea o masă și un telefon. Computerele sunt rar întâlnite, în special în Transnistria, unde, după cum s-a raportat, doar trei din optzeci de avocați au computere.

Această lipsă a resurselor se datorează în mare măsură onorariului inadecvat primit de mulți avocați. În Chișinău, avocații individuali proeminenți și cei care reprezintă întreprinderile sunt bine remunerați, dar marea majoritate a avocaților din Moldova nu se specializează și acceptă aproape orice lucru juridic, deseori în schimbul unei remunerații inadecvate. Consiliul Baroului

este împuternicit să aprobe rata minimă al onorariului avocatului, dar încă nu a făcut aceasta. *Id.* art. 35(1)(d). Totuși, mulți clienți din zonele rurale probabil că nu-și pot permite achitarea chiar a onorariilor minimale.

Următoarele trei aranjamente privind calcularea onorariilor sunt cel mai des utilizate: onorarii fixe, un aranjament obișnuit în cazurile penale; taxe fixe achitate lunar drept onorariu; și remunerarea pe oră. Relația dintre client și avocat se bazează pe un contract care stabilește mărimea onorariului. *Id.* art. 52(1), 54(2); *vezi* AVOCATUL POPORULUI, nr. 2, la 2-5 (2003) (modele de contract aprobate de Consiliul Baroului). Unii intervievați au menționat că nu este ceva neobișnuit ca în contract să fie specificat un onorariu mai mic decât suma achitată în realitate – un subterfugiu care permite avocaților să evite achitarea deplină a impozitelor. Onorariile solicitate pot varia mult, începând cu \$50-100 pentru un caz civil simplu, sau \$100 pentru un caz penal, și până la \$1,000 sau chiar \$5, 000 în cazuri complicate care implică o crimă gravă.

Factorul 14: Instruire juridică continuă

Juriștii au acces la cursuri de instruire juridică continuă pentru a-și menține și întări abilitățile și cunoștințele necesare pentru exercitarea profesiei juridice.

Concluzie	Corelație: Negativ
Deși există o necesitate critică pentru avocați să însușească abilități practice și să se familiarizeze cu legislația nouă, majoritatea avocaților nu au acces la instruire juridică continuă. Instruirea juridică continuă depinde în mare măsură de finanțarea din partea donatorilor internaționali și de aceea nu este durabilă.	

Analiză/Date generale:

Există o mare necesitate neîmplinită de instruire profesională pentru avocați și alți juriști din Moldova, care trebuie oferită nu doar pentru a depăși deficiențele învățământului juridic și a stagierilor, dar și pentru a familiariza avocații și alți juriști cu noile prevederi legislative. De exemplu, în luna iunie 2003, un nou Cod Civil, Cod de Procedură Civilă, Cod Penal și Cod de Procedură Penală au intrat în vigoare, înlocuind codurile din timpurile sovietice. Aceste coduri includ concepte importante care fie că nu erau deloc incluse, fie nu erau bine dezvoltate în codurile vechi. Majoritatea cursurilor de instruire juridică continuă (IJC) au fost organizate pentru avocați, puțină atenție fiind acordată altor juriști.

Ministerul Justiției, „în limitele competenței sale” trebuie să contribuie la reciclarea avocaților. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, art. 57(2)(b). Una din responsabilitățile Consiliului Baroului este de a organiza reciclarea avocaților. *Id.* art. 35(f). Totuși, după cum va fi menționat mai jos, acesta nu organizează în mod direct astfel de cursuri de reciclare.

În ianuarie 1996, cu susținere din partea ABA/CEELI, Colegiul Avocaților (predecesorul Baroului) a creat Centrul de Drept al Avocaților, un ONG care se ocupă de instruirea juridică continuă. În afară de publicarea cărților și a revistei *Avocatul Poporului*, Centrul de Drept a organizat seminare de instruire juridică continuă începând cu anul 1998. În anul 2003, Centrul de Drept a organizat douăzeci și patru de seminare – multe din care în baza noilor coduri – cu susținere din partea ABA/CEELI. Alexei Barbăneagră, *Activitatea Centrului de Drept al Avocaților în anul 2003*, AVOCATUL POPORULUI, nr. 3, art 3 (2004). Un număr total de 502 de persoane au participat la aceste seminare, care, în afară de Chișinău, au fost organizate și în orașele Orhei, Bălți, Cahul, Telenești, Briceni și Hîncești. *Id.* Datorită numărului mic de avocați care activează în afara orașului Chișinău, la acele seminare au fost invitați și judecători și procurori, avocați și stagiați. *Id.*

Printre seminarele sponsorizate de alți donatori în anul 2003, au fost și două seminare cu durata de două zile privind modificările legislative intervenite odată cu adoptarea noului Cod Civil și Penal. Centrul de Drept aproape că niciodată nu cere plată pentru seminarele sau publicațiile sale și Baroul a descurajat activ Centrul de Drept de la astfel de practici. De aceea, Centrul de Drept depinde în mare măsură de finanțare din partea donatorilor internaționali. De exemplu, în anul 2003, Centrul a primit susținere din partea Înaltului Comisariat pentru Refugiați al ONU, de la Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei, Ambasada Statelor Unite ale Americii și ABA/CEELI. Totuși, Centrul de Drept nu primește deloc finanțare de la Barou pentru programele sale de instruire juridică continuă.

Deoarece Centrul de Drept depinde de donatorii internaționali, viabilitatea sa pe termen lung este sub semnul întrebării. O consecință a acestei dependențe este că unele programe de IJC sunt oferite *ad hoc* în dependență de interesele donatorilor, cu puțină considerație a necesităților curente ale avocaților. De exemplu, pe parcursul anilor, multe seminare au fost oferite privind refugiații sau privind Convenția Europeană pentru Drepturile Omului. Cu toate că acestea sunt subiecte importante, majoritatea avocaților niciodată nu se confruntă cu ele în practica lor de zi cu zi. Deși Centrul de Drept se străduie să-și planifice programele având în vedere subiectele care prezintă interes pentru avocați, precum și modificările legislative recente, pînă la urmă totuși preferințele donatorilor sunt decisive. O altă consecință a neimpunerii plății pentru seminare este faptul că Centrul de Drept nu poate ști cu siguranță dacă programele lor sunt suficient de valoroase pentru avocați, încît aceștia ar dori să plătească pentru participare.

Deși există și alți prestatori de IJC în Moldova, Centrul de Drept oferă marea majoritate a instruirilor pentru avocați. Din păcate, eforturile Centrului sunt în prezent insuficiente pentru a satisface necesitățile tuturor avocaților. De exemplu, în anul 2003, 502 de persoane (nu toți din ei fiind avocați) au participat la seminare, comparativ cu 1,027 de avocați care practică profesia. Astfel, în mediu, mai puțin de jumătate din toți avocații au participat la seminarele de două ore și jumătate din anul 2003. Numărul avocaților care au participat este de fapt și mai mic, deoarece unii avocați din Chișinău participă la mai multe programe de IJC în fiecare an, deși mulți avocați din afara orașului Chișinău au raportat că ei niciodată sau rareori au luat parte la programe de IJC. O critică des întîlnită a programelor IJC este că seminarele nu sunt suficient de practice. O altă preocupare este faptul că seminarele sunt conduse de același grup relativ restrîns de judecători și avocați cu experiență.

La insistența președintelui Centrului de Drept, la 26 martie 2004, Congresul Baroului a stabilit o cerință obligatorie privind IJC. Acum toți avocații trebuie să urmeze opt ore de IJC pe an. Din păcate, detaliile necesare pentru implementarea acestei cerințe, astfel precum acreditarea furnizorilor de IJC sau a programelor de IJC încă trebuie stabilite. Lipsa capacității de oferire a orelor necesare de IJC stîrnește îngrijorare, deși Centrul de Drept speră să soluționeze această preocupare prin crearea centrelor regionale de IJC. Totuși, probabil că nu este real să așteptăm ca Centrul de Drept să-și extindă activitățile într-atît încît să facă o contribuție semnificativă la îndeplinirea cerințelor pentru IJC obligatorie. Oferirea IJC obligatorii ar putea ajuta Centrul de Drept să devină durabil, chiar dacă va încasa cel puțin o sumă simbolică pentru seminare. Mecanismul Baroului pentru implementarea cerinței privind IJC obligatorie nu este clar, la fel ca și dreptul juridic de a impune astfel de cerințe din start; unul din intervievați a sugerat necesitatea efectuării unor modificări legislative ulterioare.

În ultimii ani, avocații din Găgăuzia nu au avut posibilități pentru participarea la IJC . Situația este înrăutățită și de faptul că marea majoritate a avocaților de acolo vorbesc doar limba rusă și nu ar putea, de exemplu, să participe la seminarele de IJC organizate de Centrul de Drept în Chișinău, chiar dacă ar fi invitați. Situația pentru avocații din Transnistria este și mai rea. Ei se confruntă cu aceleași dificultăți ca și avocații din Găgăuzia, lucrînd însă într-un sistem juridic care diferă de cel din restul Moldovei. Majoritatea seminarelor de IJC ar prezenta puțină valoare pentru ei, în afară de astfel de subiecte ca Convenția Europeană pentru Drepturile Omului sau obținerea abilităților juridice practice.

Factorul 15: Reprezentarea minorităților și a genurilor

Minoritățile etnice și religioase, precum și ambele genuri, sunt reprezentate adecvat în rândurile juriștilor.

Concluzie	Corelație: Negativ
Avocații de naționalitate ucraineană, rusă și găgăuză sunt puțin reprezentați în rândul avocaților. În plus, doar o pătrime din avocați sunt femei, iar în Consiliul Baroului nici o femeie nu deține vreo funcție.	

Analiză/Date generale:

Moldova este un stat multiethnic. Conform celor mai recente statistici oficiale (din anul 1989), populația fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești era compusă din 64.5% de moldoveni, 13.8% ucraineni, 13% ruși, 3.5% găgăuzi și 2% bulgari, precum și un procent mai mic de romi, evrei și alte naționalități. Există o uniformitate considerabilă privind afilierea religioasă. Conform unui sondaj național de opinie condus de către Institutul de Politici Publice în anul 2003 (un sumar a fost publicat în ziarul Timpul), 79.2% din intervievații din Moldova, cu excepția Transnistriei, s-au autoidentificat drept creștini ortodocși, 10.9% ca persoane fără apartenență la vreo comunitate religioasă, 3.2% - drept membri ai altor confesiuni creștine, iar 2.3% drept membri ai altor comunități religioase sau nu au răspuns deloc. Nici Baroul și nici Ministerul Justiției nu dețin date statistice referitor la avocați după criteriul naționalității, religiei sau sexului. Absența statisticii relevante face dificilă evaluarea reprezentării minorităților etnice și religioase în rândurile avocaților. Totuși, Prezidiumul Colegiului Avocaților a prezentat un raport la primul Congres al Avocaților (organizat conform legii precedente cu privire la avocatură), care includea informație cu privire la structura etnică a avocaților, conform situației din decembrie 1999. Conform aceluși raport, 79.5% din avocați erau moldoveni, 7.3% ruși, 5.7% ucraineni, 2.9% români, 2.1% bulgari, 2% găgăuzi, 0.2% bieloruși, și 0.3% de alte naționalități. Vezi AVOCATUL POPORULUI, nr. 1-3, la 4 (2000). Aceste statistici nu pot fi direct comparabile cu datele recensământului din anul 1989, reieșind din două considerente. În primul rând, ele au fost efectuate după zece ani, după o perioadă în care au avut loc schimbări demografice considerabile. În al doilea rând, datele cu privire la populația din 1989 includ Transnistria care are un număr predominant de ruși și ucraineni, în timp ce datele din anul 1999 cu privire la avocați nu includ Transnistria. Cu toate acestea, se pare că rușii, ucrainenii și găgăuzii sunt subreprezentați în profesie. Acest fapt este compatibil cu observările intervievaților referitor la faptul că administrarea examenelor de calificare doar în limba română este un dezavantaj pentru nevorbitoarii de limbă română. Vezi Factorul 11. Nu s-au găsit statistici referitor la religia avocaților, dar intervievații nu au remarcat subreprezentarea minorităților religioase.

Conform estimărilor Departamentului de Statistică și Sociologie din Republica Moldova, la 1 ianuarie 2000, 52.1% din populație o constituiau femeile și 47.9% bărbații. Deși statistici oficiale a numărului de avocați divizat pe criteriul genului nu sunt disponibile, distribuția avocaților după gen poate fi determinată prin numărarea numelor de bărbați și femei din lista avocaților care a fost publicată. Conform datelor din decembrie 2003, 75.7% din avocați erau bărbați și 24.3% erau femei. Vezi ORDINUL CU PRIVIRE LA PUBLICAREA LISTEI AVOCAȚILOR, Ordinul Ministerului Justiției Nr. 520 din 18.12.2003, M.O. 254-261/1347 (2003). Astfel, femeile avocați constituie mai puțin decât jumătate din numărul femeilor din populația generală a Moldovei. Procentul femeilor avocați diferă mult de la un raion la altul, dar de regulă sunt mai puține femei avocați în afara orașului Chișinău. De exemplu, în Cantemir, printre cei 6 avocați nu este nici o femeie; în Căușeni, din cei 7 avocați nu este nici o femeie; în raionul Orhei, 1 din 15 avocați este femeie (6.7%); în Soroca, 2 din 14 avocați sunt femei (14.3%); în Edineț, 2 din 11 avocați sunt femei (18.2%); în Comrat, 2 din 7 avocați sunt femei (28.6%) și în Basarabeasca, 2 din 4 avocați sunt femei (50%). Și

dimpotrivă, 50-60 din 80 de avocați din Transnistria sunt femei. Este semnificativ faptul că puține femei avocați ocupă posturi cu autoritate în profesie. De exemplu, funcționarii și cei douăzeci și unu membri ai Consiliului Baroului aleși la primul Congres în anul 2002 sunt bărbați. Vezi AVOCATUL POPORULUI, nr. 1, art 1-3 (2003). Subreprezentarea femeilor în avocatură este parțial un rezultat al tradițiilor în învățământul de drept din timpurile sovietice, atunci când erau foarte puține femei studente la facultățile de drept. De atunci, numărul de studente a crescut dramatic, deși multe femei care absolvesc studiile în drept preferă să devină nu avocați, ci notari, jurisconșulți și judecători. Cu toate acestea, există posibilitatea că procentul de femei avocați va crește cu timpul. Conform datelor din decembrie 2003, 76 (41%) din cei 185 de stagiați erau femei. ORDINUL PENTRU PUBLICAREA LISTEI AVOCAȚILOR STAGIARI, Ordinul Ministrului Justiției Nr. 521 din 18.12.2003, M.O. 254-261/365 (2003).

Factorul 16: Deontologie și etică juridică

Coduri și standarde deontologice și de etică juridică există și sunt respectate de către juriști.

Concluzie	Corelație: Neutru
Baroul Avocaților a adoptat Codul Deontologic pentru avocați, dar nu este clar în ce măsură acest cod de fapt influențează activitatea profesională a avocaților. Pentru juriștii care nu sunt avocați nu există vreun cod deontologic și de etică.	

Analiză/Date generale:

Pentru avocați există norme deontologice și de etică profesională. Unele din ele sunt incluse în Legea cu privire la avocatură. De exemplu, avocații, la fel ca și stagiarii și specialiștii angajați de către avocați, trebuie să păstreze secretul profesional și confidențialitatea informației sau a documentelor obținute pentru a reprezenta clientul. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 16, 14(4), 15(4). Avocatul nu este în drept să acorde asistență juridică persoanei, dacă în cauza dată, el acordă sau a acordat asistență juridică unor persoane ale căror interese vin în contradicție cu interesele persoanei în cauză sau dacă persoana dată se află în raporturi de familie, de rudenie sau care îi este afin. *Id.* art. 46(2). La fel, avocatul nu are dreptul să acționeze contrar intereselor legitime ale clientului, să ocupe o poziție juridică fără a o coordona cu acesta. *Id.* art. 46(3), (4). Deși avocații pot să se specializeze în anumite ramuri ale dreptului și să-și exercite profesia conform specializării, lor li se interzice să facă publicitate. *Id.* art. 45(7), 56.

O altă sursă de norme de etică profesională și conduită este Codul Deontologic adoptat la Congresul de inaugurare a Baroului. COD DEONTOLOGIC PENTRU AVOCAȚII BAROULUI REPUBLICII MOLDOVA (27 Dec. 2002), AVOCATUL POPORULUI, nr. 1, la 1; *id.*, nr. 10-12 (2002) [mai jos COD DEONTOLOGIC]. Deși este succint, totuși Codul este rezonabil de cuprinzător, fiind o călăuză în astfel de chestiuni precum menținerea secretelor și a confidențialității informației oferite de clienți, responsabilitățile avocaților față de clienți, evitarea conflictelor de interes și stabilirea onorariilor rezonabile. CODUL DEONTOLOGIC, art. 3, 6, 7, 8, 9. Codul la fel oferă reglementări privind relațiile care trebuie să existe între avocați și organele de urmărire penală, instanțele de judecată, autoritățile publice, la fel și relațiile avocaților între ei. *Id.* art. 11, 12. Totuși, acesta nu interzice comunicările *ex parte*. Normele Codului Deontologic pot fi impuse spre executare; o gravă încălcare a codului poate servi drept temei pentru retragerea licenței de avocat. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 22(1)(d), 48(1).

Deși în timpul interviurilor s-a menționat că examenele de calificare pentru avocați includ întrebări din Codul Deontologic, nici unul din avocații intervievați nu a fost instruit cu privire la acest cod și nici nu știau dacă astfel de instruire în general se oferă. Nu este clar dacă Codul Deontologic influențează într-adevăr conduita avocaților. Mulți dintre intervievați au pus la îndoială faptul că

codul sus-numit poate cumva influența sau stopa conduita neetică de care dau dovadă unii avocați. De exemplu, deși se raportează precum că avocații reprezintă clienții în cazurile civile mai degrabă în baza procurii decât a mandatului pentru a evita achitarea impozitelor și precum că unii avocați servesc drept intermediari în mituirea judecătorilor sau procurorilor, este dificil de a cunoaște cât de răspândite sunt astfel de practici.

Pentru juriștii care practică ca reprezentanți în cauzele civile, există puține reguli privind responsabilitatea profesională. *Vezi, de. ex.,* CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ art. 78(2) (care interzice persoanelor care au oferit asistență juridică unei părți să reprezinte interesele părții adverse). Deoarece reprezentanții în cauzele civile nu sunt membri ai unei profesii oficial recunoscute, nu există vreo lege care să reglementeze activitatea lor profesională, și nici un cod deontologic. Legea cu privire la avocatură și Codul Deontologic se aplică doar avocaților, iar juriștii care practică ca reprezentanți în cazurile civile nu sunt obligați să se supună standardelor eticii profesionale și conduitei pentru avocați. La fel, Codul Deontologic nu reglementează relațiile avocaților cu juriștii care practică ca reprezentanți în cauzele civile. Acest fapt poate avea consecințe importante. De exemplu, deși unui avocat i se interzice comunicarea directă cu o persoană despre care avocatul cunoaște că el/ea este reprezentată de un alt avocat, această interdicție nu se aplică atunci când persoana este reprezentată de un jurist care nu este avocat. *Vezi* CODUL DEONTOLOGIC art. 12(5). Este destul de interesant faptul că în pofida lipsei unor reglementări pentru juriștii care nu sunt avocați, Ministerul Justiției nu a primit plângeri privind activitățile și acțiunile lor.

Cu toate că Uniunea Juriștilor nu a emis un cod deontologic pentru membrii săi, această organizație a publicat o viziune privind etica, care include aspirații neobligatorii de conduită profesională. *Vezi Deontologia Profesiei de Jurist, la* UNIUNEA JURISTILOR DIN MOLDOVA, "ASPIRÎND LA UN STAT DE DREPT": DOCUMENTE ȘI EVENIMENTE [ASPIRÎND LA UNSTAT DE DREPT: DOCUMENTE ȘI DEZVOLTĂRI] 31-32 (2004).

Factorul 17: Proceduri și sancțiuni disciplinare

Juriștii sunt supuși procedurilor și sancțiunilor disciplinare pentru încălcarea standardelor și regulilor profesiei.

<i>Concluzie</i>	<i>Corelație: Negativ</i>
<p>Comisia pentru etică și disciplină a Baroului nu dispune de autoritate suficientă pentru a pedepsi avocații pentru încălcarea standardelor și regulilor profesionale și, în cazul încălcărilor grave, depinde de Comisia pentru licențiere a avocaților pentru a propune retragerea licenței de avocat. Mai mult ca atât, Comisia pentru etică și disciplină nu dispune de personal profesional pentru a investiga plîngerile și se bazează doar pe eforturile membrilor săi. Comisia a fost criticată pentru o oarecare inactivitate. Un organ similar pentru disciplinarea juriștilor ce practică în cazurile civile nu există.</p>	

Analiză/Date generale:

Baroul dispune de autoritate relativ limitată pentru a impune sancțiuni pentru încălcarea standardelor sau a regulilor profesionale. Comisia Baroului pentru etică și disciplină, care este compusă din cel puțin cincisprezece avocați cu o vechime în profesie de cel puțin cinci ani, este însărcinată să cerceteze plîngerile privind conduita avocaților. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 41(1), 48(2). Pînă la 26 martie 2004, comisiei i-au fost înaintate 230 de plîngerii. În cadrul interviurilor s-a relatat că în prezent există, în paralel una cu alta, două proceduri de investigare a plîngerilor: o procedură oficială și alta neoficială.

În cazul procedurii oficiale, secretarul Baroului înregistrează toate plîngerile parvenite la Barou. Plîngerile depuse după mai mult de șase luni din momentul comiterii presupusei încălcări sunt respinse. Comisia este convocată o dată pe lună și, în cazul în care hotărăște că există temeuri suficiente, dispune efectuarea unei cercetări pe marginea plîngerilor. Cercetarea se efectuează de către membrii comisiei sau se pune în sarcina unui birou de avocați.¹³ *Id.* art. 48(2). În mod tipic, membrii comisiei examinează plîngerile și se întîlnesc cu avocatul și deseori cu reclamantul. Comisia pentru etică și disciplină poate solicita avocatului față de care a fost intentată procedura disciplinară explicații în scris și alte materiale necesare. *Id.* art. 48(3). Membrul Comisiei care a efectuat cercetarea apoi pregătește o notă informativă, care include măsura disciplinară recomandată, dacă este cazul. În cazul în care se adeverește faptul că un avocat a comis abateri disciplinare, Președintele Comisiei pentru etică și disciplină prezintă materialele despre avocatul în cauză spre examinare comisiei. *Id.* art. 48(4). Avocatul căruia i s-a intentat o procedură disciplinară este în drept să asiste la examinarea chestiunii privind tragerea lui la răspundere disciplinară și să dea explicații nemijlocit Comisiei, dar comisia nu are destulă autoritate pentru a obliga avocatul să fie prezent. Dacă avocatul participă, acesta nu are dreptul să fie reprezentat de către un avocat. *Id.* art. 48(7). Reclamantul deseori asistă la ședința comisiei. În baza informației de care dispune, comisia hotărăște dacă sancțiunea disciplinară este justificată sau dacă sunt necesare investigații adăugătoare. *Id.* art. 48(6). Totuși, dacă comisia decide că sancțiunea disciplinară este justificată, ea poate impune doar una din două sancțiuni, avertizarea sau mustrarea, în dependență de „gravitatea abaterii, de circumstanțele în care a fost comisă, de activitatea și comportamentul avocatului.” *Id.* art. 49. Avocatul poate contesta sancțiunea disciplinară în instanța de judecată. *Id.* art. 49(3).

În cazul unei încălcări grave de etică, comisia poate să remită cazul Comisiei pentru licențiere a avocaților, care dispune de autoritatea de a decide dacă Ministerul Justiției ar trebui să retragă licența pentru exercitarea profesiei de avocat. *Id.* art. 41(2)(c), 22(2). Temeiurile pentru retragerea licenței sunt următoarele:

- neexercitarea repetată, în decursul unui an, a atribuțiilor, dacă anterior avocatului i s-au aplicat sancțiuni disciplinare;
- neacordarea sistematică a asistenței juridice din oficiu la solicitarea organelor de urmărire penală și instanțelor judecătorești;
- depistarea circumstanțelor care adevăresc acțiunile nelegitime ale avocatului la obținerea licenței;
- încălcări grave a normelor Codului deontologic al avocatului;
- rămînerea definitivă a sentinței instanței judecătorești de condamnare a avocatului;
- pierderea, de către avocat, a cetățeniei Republicii Moldova. *Id.* art. 22(1).

Avocatul poate ataca în instanța de judecată hotărîrea privind retragerea licenței sale de avocat. *Id.* art. 22(3). Cînd Comisia pentru etică și disciplină intră în posesia unor dovezi despre comiterea de către un avocat a unei infracțiuni, atunci ea remite aceste probe Procuraturii Generale.

Pînă la 26 martie 2004, un număr total de 230 de plîngeri au fost înaintate Baroului, unele direct la președinte. Conform raportului anual al președintelui Comisiei pentru etică și disciplină, comisia a examinat 145 de plîngeri în anul 2003, multe din care s-au dovedit a fi neîntemeiate. Unii avocați (numărul lor nu a fost specificat) au primit mustrări, patru au fost avertizați, iar retragerea licenței a fost recomandată pentru doi avocați. Pe parcursul anului 2003, a fost retrasă licența unui avocat care a ascuns faptul că avea antecedente penale atunci cînd a aplicat pentru a fi admis în avocatură – o situație care implica mai mult calificarea lui de a deveni avocat, decît o încălcare a normelor de responsabilitate profesională în timpul exercitării funcțiilor de avocat.

¹³ Deși nici Legea cu privire la avocatură, nici oricare altă reglementare nu prevede detalii adiționale referitor la utilizarea birourilor avocaților pentru investigarea plîngerilor, această procedură poate fi utilă pentru investigarea presupuselor abateri disciplinare din raioane.

În afară de această procedură oficială de examinare a plîngerilor disciplinare împotriva avocaților, există și o procedură neoficială. S-a relatat că atunci cînd plîngerea este adresată direct președintelui Consiliului Baroului, el ar putea chema avocatul (și deseori reclamantul) în biroul lui și rezolvă disputa el însuși. Cîteodată, atunci cînd plîngerea se înaintează direct Baroului, secretarul o trimite mai degrabă Președintelui, decît comisiei. Cînd aceasta are loc, nu este clar dacă președintele informează comisia despre modul în care a rezolvat plîngerea. Un interviuat a justificat această procedură neoficială prin faptul că președintele trebuie să fie la curent cu toate cele ce țin de Barou și dacă dorește, atunci se implică.

Un interviuat a descris Comisia pentru etică și disciplină drept o „instituție ineficientă” și s-a plîns că comisia nu dorește să ia măsuri împotriva avocaților, din cauza solidarității profesionale. Un alt interviuat a susținut această critică. „Eu cred că membrii comisiei și ei comit încălcări”, a menționat ea, „și de aceea nu doresc să-i pedepsească pe alții.” Procedurile disciplinare sunt afectate de un șir de neajunsuri. Comisia depinde de voluntari pentru investigarea plîngerii și nu dispune de împuterniciri pentru a impune prezența avocatului în fața comisiei. La fel, ea nu dispune de autoritatea de a impune sancțiuni prea semnificative. Existența procedurilor oficiale și neoficiale de examinare nu dă siguranța că comisia însăși examinează toate plîngerile. În sfîrșit, lipsa transparenței în procedurile neoficiale de examinare poate duce la aparența, dacă nu și la realitatea, că camaraderia joacă un anumit rol în felul cum sunt soluționate plîngerile.

IV. Servicii juridice

Factorul 18: Disponibilitatea serviciilor juridice

Un număr suficient de juriști calificați exercită profesia de jurist în toate regiunile țării astfel încît toate persoanele au acces adecvat și oportun la servicii juridice corespunzătoare necesităților lor.

Concluzie	Corelație: Negativ
În Moldova sunt prea puțini avocați, cel puțin în regiunile rurale. Cu toate că numărul avocaților este în general suficient pentru a satisface cererea clienților care își pot permite să-i remunereze, sărăcia limitează accesul la consultațiile juridice și la reprezentarea civilă pentru multe persoane.	

Analiză/Date generale:

În afară de avocați, juriștii care practică în cazurile civile, precum și alți juriști, oferă consultații juridice și reprezentare. Din păcate, nu există date privind numărul juriștilor care practică ca reprezentanți în cazurile civile sau a altor juriști, fie în total sau pe regiuni. Astfel, nu este posibil de a face concluzii cantitative privind faptul dacă numărul acestor categorii de juriști este suficient sau nu. Baroul nu deține informații referitor la distribuția membrilor pe regiuni, fiind însă disponibilă informația privitor la numărul avocaților înregistrați pentru a acorda asistență juridică din oficiu în procesele penale, în cadrul fiecărei unități teritorial-administrative.¹⁴ Vezi Factorul 19 pentru o discuție cu privire la numirile din oficiu. Din păcate, nu există statistici a numărului avocaților care au fost numiți din oficiu și nici privind numărul cazurilor pe care ei le-au examinat. Cu toate acestea, informația cu privire la avocații înregistrați poate oferi cel puțin un indice al

¹⁴ Conform informației obținute în cadrul interviurilor privind numărul avocaților care activează în unele unități teritorial-administrative, se pare că un număr mare din astfel de avocați se înregistrează pentru oferirea asistenței din oficiu. În Basarabeasca, 4 din cei 4 avocați s-au înregistrat; în Cantemir, 6 din 6; în Căușeni, 4 din 7; în Drochia, 8 din 8; în Edineț, 10 din 11; în Orhei, 14 din 15; și în Soroca, 12 din 14.

disponibilității serviciilor juridice în general. Tabelul de mai jos indică numărul populației din municipiile Chișinău și Bălți, din cele treizeci și două raioane și din Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia; numărul avocaților din fiecare regiune înregistrați să acorde asistență din oficiu și numărul acestor avocați la 10,000 de locuitori.¹⁵

Regiune	Populație (mii)	Avocați din Oficiu Număr	La 10,000
Municipii			
Bălți	149.0	43	2.89
Chișinău	779.9	160	2.05
Raioane			
Anenii Noi	83.7	5	0.60
Basarabeasca	29.6	4	1.35
Briceni	77.9	4	0.51
Cahul	126.1	15	1.19
Cantemir	64.6	5	0.78
Călărași	81.3	9	1.11
Căușeni	93.3	4	0.43
Cimișlia	64.9	3	0.46
Criuleni	72.8	6	0.82
Dondușeni	47.4	4	0.84
Drochia	94.5	8	0.85
Dubăsari	35.8	0	0.00
Edineț	86.1	10	1.16
Fălești	96.1	4	0.42
Florești	93.6	5	0.53
Glodeni	64.2	5	0.78
Hîncești	126.7	4	0.32
Ialoveni	94.9	13	1.37
Leova	54.9	4	0.73
Nisporeni	68.4	3	0.44
Ocnîța	55.6	5	0.90
Orhei	130.7	14	1.07
Rezina	53.9	2	0.37
Rîșcani	72.4	4	0.55
Sîngerei	96.2	5	0.52
Soroca	102.3	12	1.17
Strășeni	91.7	3	0.33
Șoldănești	45.1	4	0.89
Ștefan Vodă	73.7	2	0.27
Taraclia	45.2	2	0.44
Telenești	76.1	4	0.53
Ungheni	119.6	5	0.42
Unit.Ter.Admin.			
Găgăuzia	158.6	11	0.69
TOTAL	3,606.8	391	1.08

DEPARTAMENTUL STATISTICĂ ȘI SOCIOLOGIE AL REPUBLICII MOLDOVA, NUMĂRUL POPULAȚIEI PREZENTE ÎN RAIONELE REPUBLICII MOLDOVA LA 1 IANUARIE 2004 (31 Martie 2004); ORDINUL CU PRIVIRE LA

¹⁵ Numărul estimativ al populației, cu excepția populației Transnistriei și a municipiului Bender, este conform datelor de la 1 ianuarie 2004. Aceste estimări au fost utilizate dat fiind că ultimul recensământ din Moldova a avut loc în anul 1989.

Cu mult mai mulți avocați la 10,000 de locuitori s-au fost înregistrați să acorde asistență juridică din oficiu în Chișinău (2.05) și Bălți (2.89), cele mai mari orașe, comparativ cu restul Moldovei. Într-un raion, Dubăsari, nu s-a înregistrat nici un avocat. Celelalte raioane în care sunt înregistrați puțini avocați pentru acordarea asistenței juridice din oficiu sunt Rezina (0.37), Strășeni (0.33), Hîncești (0.32) și Ștefan Vodă (0.27). În baza acestei analize este rezonabil să ajungem la concluzia că serviciile juridice corespunzătoare (inclusiv apărarea din oficiu a inculpaților nevoiași în cauzele penale) sunt în general mai puțin disponibile în zonele rurale decât în Chișinău și Bălți. Totuși, în viitor mai mulți avocați s-ar putea înregistra pentru acordarea reprezentării din oficiu. După ce statul a achitat datorii pentru serviciile oferite de avocații numiți din oficiu drept urmare a grevelor avocaților din 2003, reprezentarea din oficiu a devenit mai atrăgătoare. Într-adevăr, un avocat a relatat că cei care reprezintă doar clienți din oficiu pot câștiga un venit stabil, care câteodată depășește venitul avocaților care nu oferă astfel de servicii.

Cîțiva intervievați au menționat că există un număr suficient de avocați, cel puțin în Chișinău. Unii intervievați și-au completat răspunsurile, explicînd că numărul avocaților este suficient ținînd cont de numărul clienților care pot să achite serviciile avocaților. Cu alte cuvinte, mai degrabă capacitatea populației de a achita serviciile juridice, și nu numărul avocaților este o limitare. Spre deosebire de alte regiuni, toți intervievații din Găgăuzia au relatat că în această regiune numărul de avocați este insuficient. O consecință a insuficienței avocaților în Găgăuzia este că avocații de acolo își limitează activitatea la apărare în cazurile penale. Dar chiar și în astfel de circumstanțe, procesele penale sunt deseori amînate dat fiind numărul mare de dosare ale avocaților.

Factorul 19: Servicii juridice pentru cei dezavantajați

Juriștii participă la programe speciale menite să asigure că toate persoanele, în special nevoiașii și cei privați de libertate, au acces efectiv la servicii juridice.

Concluzie	Corelație: Neutru
Datorită numirii din oficiu a avocaților, care sunt remunerați de stat, inculpații nevoiași au acces la reprezentare juridică. Totuși, deoarece Moldova nu dispune de un program de asistență juridică, persoanele cu mijloace limitate trebuie să se adreseze pentru consultații juridice sau reprezentare în cazurile civile la ONG-uri, clinici juridice, avocați individuali care doresc să ofere consultații gratis sau la juriștii care practică ca reprezentanți în cauzele civile.	

Analiză/Date generale:

Cu excepția numirii din oficiu a avocaților pentru apărarea inculpaților în cauzele penale, statul nu are un program prin care serviciile juridice să fie disponibile nevoiașilor. Deși a fost analizată posibilitatea înființării unui program de asistență juridică, pînă în prezent, din lipsă de finanțare, guvernul nu a realizat un astfel de program. În prezent, persoanele care nu-și pot permite să achite serviciile unui avocat, pot apela la patru surse potențiale de unde pot primi servicii juridice în cauzele care nu implică cauze penale: ONG-uri pentru drepturile omului; clinici juridice; avocați particulari doritori să ofere ocazional consultații gratis (dar de obicei fără reprezentare în instanța de judecată) și juriștii care practică în cauze civile.

Conform Constituției, inculpaților le este garantat „dreptul la apărare”. CONST. art. 26(1). Mai exact, “În tot cursul procesului părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.” *Id.* art. 26(3); *vezi la fel* COD DE PROCED. PENALĂ art. 17(3), 66(2)(5). De aceea statul remunerează avocații numiți din oficiu pentru reprezentarea inculpaților care fie că nu-și pot

permite contractarea unui avocat (sau care din anumite considerente nu doresc să o facă).¹⁶ LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURA art. 54(3). Avocatul este obligat să acorde asistență juridică din oficiu „la solicitarea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești.” *Id.* art. 46(1). Într-adevăr, neacordarea sistematică a asistenței juridice din oficiu la solicitarea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești este un temei pentru retragerea licenței avocatului. *Id.* art. 22(1)(b). Baroul joacă un rol important în administrarea acestui program. Birourile avocaților care doresc să ofere reprezentare din oficiu prezintă cererile Consiliului Baroului, care apoi pregătește listele de avocați pentru fiecare unitate teritorial-administrativă și le trimite Ministerului Justiției, precum și organelor de urmărire penală și instanțelor de judecată pînă la 15 decembrie a fiecărui an.¹⁷ LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ art. 6(1)-(4). La fel, Consiliul Baroului numește unul sau cîțiva avocați coordonatori. *Id.* art. 6(4). Persoana care se află în proces de urmărire penală sau în proces judiciar și care nu a încheiat un contract cu un avocat, poate alege un avocat din lista prezentată de Consiliul Baroului, iar dacă persoana în cauză refuză să aleagă un avocat, avocatul coordonator antrenează în exercitarea din oficiu a delegației un avocat disponibil inclus în listă. *Id.* art. 6(5)-(6). În cazul în care avocatul ales este în imposibilitate de a acorda asistență juridică din oficiu, avocatul coordonator trebuie să asigure acordarea asistenței din oficiu de către un alt avocat, în caz de necesitate chiar și din altă unitate administrativ-teritorială. *Id.* art. 6(7).

Volumul și modul de remunerare pentru asistența juridică din oficiu se determină de către Ministerul Justiției de comun acord cu Ministerul Finanțelor și Consiliul Baroului. *Id.* 54(4). Mijloacele bugetare pentru remunerarea avocatului se transferă în conturile birourilor de avocați în termen de 10 zile de la data primirii dispoziției organului de urmărire penală sau a deciziei instanței de judecată. *Id.* art. 54(5). În trecut, plățile erau rareori efectuate în conformitate cu aceste cerințe, deseori cu cîțiva ani mai tîrziu. Aceasta a fost una din nemulțumirile care au dus la greva avocaților din anul 2003. Vezi Factorul 20. De atunci, datoriile au fost onorate și la momentul de față plățile se efectuează la timp. Un regulament adoptat după grevă specifică procedurile de plată, care diferă într-o anumită măsură de procedurile din Legea cu privire la avocatură. Vezi REGULAMENTUL CU PRIVIRE LA MĂRIMEA ȘI MODUL DE REMUNERARE A AVOCAȚILOR PENTRU ACORDAREA ASISTENȚEI JURIDICE DIN OFICIU LA SOLICITAREA ORGANELOR DE URMĂRIRE PENALĂ ȘI A INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI, Regulamentul Ministerului Justiției, Nr. 139 din 31.03.2003, M.O. 97-98/137 (2003). Conform acestui regulament, organele de urmărire penală sau instanțele de judecată de primă instanță vor expedia o decizie cu privire la plată avocatului coordonator din unitatea teritorial-administrativă respectivă, după încheierea procesului. *Id.* art. 3. Pînă la data de zece a lunii următoare, avocatul coordonator prezintă aceste documente și o dare de seamă Consiliului Baroului, care apoi întocmește o dare de seama compilată pentru a fi prezentată Ministerului Justiției pînă la ziua a 20-a aceleiași luni. *Id.* art. 3-4. Pe parcursul a zece zile după primirea dării de seamă, Ministerul Justiției transferă fondurile Consiliului Baroului pentru remunerarea avocaților din oficiu.

Compensația pentru avocații din oficiu depinde de serviciile pe care ei le prestează și sunt specificate în “unități convenționale,” care se egalează cu 20 lei MD (aproximativ \$1.80). Mai jos sunt exemple ale sumelor plătite avocaților din oficiu:

- 4 unități convenționale pentru participarea în fiecare proces judiciar sau în fiecare procedură de anchetă, dar nu mai mult de 80 lei MD pe zi;
- 3 unități convenționale pentru studierea procesului-verbal al ședinței de judecată; și
- pînă la 5 unități convenționale pentru întocmirea cererii de apel, dacă avocatul a participat la examinarea cauzei penale în prima instanță, sau pînă la 10 unități

¹⁶ Avocații pot fi numiți din oficiu de asemenea pentru a reprezenta persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitatea de exercițiu limitată sau pentru care se cere spitalizarea în instituțiile de psihiatrie. CODUL DE PROCED. CIVILĂ, art. 77, 304, 316. Totuși, o atare situație nu are loc prea frecvent.

¹⁷ Vezi Factorul 18 pentru un tabel care arată numărul avocaților care s-au înregistrat pentru a oferi servicii de reprezentare din oficiu.

convenționale pentru întocmirea cererii de apel dacă avocatul nu a participat la examinarea cauzei penale în primă instanță.

Id. art. 6(a)-(c). Avocatului care reprezintă două sau mai multe persoane pe același caz i se plătește 150% din suma specificată pentru o persoană. *Id.* art. 6(d). Nu se efectuează plăți pentru munca de cercetare și investigații.

Calitatea serviciilor de reprezentare din oficiu este importantă, deoarece numărul persoanelor din Moldova care nu-și pot permite să achite serviciile avocatului este mare. Dovezile relatate sugerează că calitatea acestor reprezentări este deseori destul de proastă. Mulți din cei intervievați au exprimat rezerve în privința avocaților din oficiu, a căror reprezentare este deseori inadecvată, conform spuselor. Într-o anumită măsură, aceasta poate avea loc din cauză că astfel de avocați nu sunt plătiți pentru a se pregăti în mod corespunzător și, de asemenea deoarece pînă nu demult ei nu sperau să fie plătiți pentru munca lor prea degrabă. Conform spuselor unui judecător, „dacă faci ceva degeaba, atunci degeaba o faci”. În cadrul unui sondaj a 1,000 persoane aflate în detenție preventivă în patru închisori din Moldova, aproape 80% au răspuns că apărarea oferită de avocații din oficiu a fost inadecvată. JUSTIȚIA PENALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI 83. Printre cauzele menționate erau lipsa interesului din partea avocaților din oficiu în obținerea unei achitări (51.5%), remunerarea joasă a serviciilor avocaților (31.5%) și nivelul profesional jos al avocaților (17%). *Id.* la 83. O posibilă explicație a reprezentării lipsite de zel este faptul că avocații s-ar putea să nu fie într-un total independenți, deoarece 62.2% din bănuți au relatat că anchetatorul i-a asistat în găsirea avocatului din oficiu. *Id.* la 83-84. Ministerul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii au acceptat o propunere din partea Fundației Soros din Moldova pentru a studia reprezentarea din oficiu. Metodologia propusă va implica revizuirea dosarelor din judecătorii de sector și din curțile de apel pentru a compara dosarele în care persoanele au fost reprezentate de avocați numiți din oficiu, cu cele în care inculpații au achitat serviciile avocaților. Studiul trebuie să producă informație utilă referitor la calitatea reprezentării din oficiu.

Transnistria la fel are un sistem de numire a avocaților de către instanța de judecată în cazurile penale. Astfel de avocați primesc echivalentul de \$4.00 pe zi pentru serviciile oferite, adică jumătate din suma pe care o primesc avocații numiți din oficiu din partea dreaptă a Nistrului. În afară de aceasta, avocații din Transnistria, numiți de instanța de judecată, au aceleași rețineri a plăților pentru serviciile oferite cum le aveau și colegii lor din partea dreaptă a Nistrului înainte de greve.

Cîteva ONG-uri oferă servicii juridice celor dezavantajați. Majoritatea acestor ONG-uri sunt situate în Chișinău și se specializează în anumite domenii, cum ar fi: drepturile omului (de ex. Juriștii pentru Drepturile Omului, LADOM, Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului sau Pro-Democrația în Orhei), protecția mediului ambiant (Centrul de Avocatură Publică „Eco-Lex) și protecția consumatorului (Centrul pentru Protecția Juridică a Drepturilor Consumatorului). În plus, patru clinici juridice oferă consultații juridice și reprezentări în judecată pentru persoanele cu mijloace bănești limitate. Clinicile sunt afiliate la Universitatea de Stat din Bălți, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea de Stat din Moldova aflată în Chișinău și Universitatea de Stat din Tiraspol. În afară de rolul important în suplینirea necesităților juridice a categoriilor social vulnerabile și nevoiașe, aceste clinici oferă studenților de la facultățile de drept experiență practică. Mulți avocați intervievați au menționat că ei deseori au oferit consultații juridice gratis persoanelor care nu sunt în stare să achite onorariile lor. Totuși, puțini avocați doresc să reprezinte clienții gratis, deoarece ei consideră că deja au lucrat destul fără plată. Conform spuselor unui avocat, deoarece avocații nu au dreptul să se implice în afaceri, ei trebuie să se bizuie pe practica lor de avocat pentru a câștiga un venit. Aceast fapt indică că spiritul de oferire a serviciilor juridice *pro bono* nu își va face apariția în Moldova pînă în momentul în care mai mulți avocați vor începe a câștiga venituri adecvate.

Factorul 20: Soluționarea alternativă a disputelor

Juriștii își informează clienții despre existența și disponibilitatea medierii, arbitrajului sau altor alternative care să înlocuiască soluționarea litigiilor în instanța de judecată.

Concluzie

Corelație: Neutru

Deși în cazul litigiilor comerciale unii avocați recomandă clienților lor arbitrajul, totuși arbitrajul este încă o practică relativ rar întâlnită. Însă, soluționarea alternativă a disputelor este deseori folosită pentru rezolvarea litigiilor cu privire la pământul agricol, litigii care au apărut după privatizarea colhozurilor.

Analiză/Date generale:

Legislația care autorizează arbitrajul există de aproape zece ani. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA CU PRIVIRE LA JUDECATA ARBITRALĂ (ARBITRAJ), Legea Nr. 129-XIII din 31.05.1994, M.O. 2/12 (1994). Ea este aplicabilă tuturor litigiilor „izvorâte din relații obligatorii contractuale și necontractuale” între persoane fizice și juridice. *Id.*, preambula. Legea autorizează existența unei largi varietăți de judecăți arbitrale instituționalizate sau ad hoc, fie cu jurisdicție generală sau specializată. *Id.* art. 1. Orice persoană fizică, indiferent de cetățenie, poate servi în calitate de arbitru, cu excepția cazurilor când el sau ea este interesată de rezultatul arbitrajului sau imparțialitatea și independența sa este sub îndoială. *Id.* art. 3(1). Nu există vreun cod deontologic sau alte instrucțiuni pentru arbitri sau participanții la arbitraj. Nici nu există restricții privind juriștii care pot reprezenta părțile în arbitraj sau vreo cerință conform căreia părțile trebuie reprezentate de juriști. În afară de legislația privind judecata arbitrală nu au mai fost adoptate legi privind alte forme de soluționare alternativă a disputelor (SAD), deși a fost elaborat un proiect de lege cu privire la mediere în cazurile penale.

În prezent, curți de arbitraj instituționalizate activează în cadrul Camerei de Comerț și Industrie și a Uniunii Producătorilor Agricoli „Uniagroprotect”. Totuși, în general arbitrajul nu este favorizat drept mijloc de rezolvare a litigiilor, de aceea în Moldova au loc circa zece judecăți arbitrale comerciale pe an. Printre cauzele numărului mic de judecăți arbitrale comerciale sunt necunoașterea arbitrajului în rândurile avocaților și clienților, opinia unor avocați precum că rezolvarea litigiilor în instanțele de judecată obișnuite este mai profitabilă, precum și tergiversările care pot apărea în cazul în care partea care pierde atacă decizia curții de arbitraj în instanța de judecată. Deși mulți consideră că SAD este o cale mai rapidă și mai puțin costisitoare decât soluționarea litigiului în instanța de judecată, un avocat intervievat a menționat că din experiența sa, arbitrajul a durat mai mult și costă mai mult decât rezolvarea litigiilor în instanța de judecată. Totuși, unii avocați au relatat că ei recomandă arbitrajul clienților săi.

Una din cele mai eficiente modalități de utilizare a SAD s-a dovedit a fi soluționarea disputelor funciare, care au apărut după privatizarea colhozurilor. Aproximativ 80% din numărul acestor dispute sunt soluționate prin intermediul medierii. Uniunea Producătorilor Agricoli are cincisprezece oficii, cu un număr total de șaiszeci și șapte de mediatori/arbitri pe tot teritoriul țării pentru a soluționa disputele funciare. Cazurile sunt de obicei examinate de un singur mediator. Din cele relatate de intervievați, se pare că majoritatea populației din localitățile rurale este mulțumită de faptul că medierea este folosită, deoarece ei nu-și pot permite să achite alte mijloace de soluționare a astfel de dispute. Aproape jumătate din participanții a căror litigii funciare se rezolvă prin mediere sunt scutiți de achitarea taxelor pentru asistența primită.

SAD este de asemenea posibilă și în unele cazuri stabilite de noul Cod de Procedură Penală, . Urmărirea penală a unor infracțiuni neînsemnate încetează la împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinutul și inculpatul, și produce efecte doar dacă intervine pînă la rămînerea definitivă a hotărîrii judecătorești. COD DE PROCEDURĂ PENALĂ art. 276(5). **Folosirea medierii pentru împăcarea părților este specific prevăzută.** *Id.* art. 276(7). Este prea timpuriu pentru a prezice cît de des vor fi folosite aceste prevederi în practică.

V. Asociații profesionale

Factorul 21: Administrarea și independența organizației

Asociațiile profesionale ale juriștilor se autoadministrează, sunt democratice și independente față de autoritățile de stat.

Concluzie	Corelație: Neutru
Baroul Avocaților se autoadministrează, este destul de democratic, și independent față de stat.	

Analiză/Date Generale:

Baroul Avocaților se autoadministrează și este destul de democratic. Toți avocații au dreptul să participe și să voteze la Congresul Avocaților, care se convoacă cel puțin o dată pe an. Un Congres extraordinar poate fi convocat din inițiativa Consiliului Baroului, Comisiei pentru etică și disciplină, Comisiei de cenzori sau la cererea a 1/3 din numărul avocaților. LEGEA CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, art. 32(1). De asemenea, Congresul are autoritatea de a alege și revoca membrii Consiliului Baroului și a celor două comisii ale Baroului, la fel ca și cei șase membri ai Comisei de licențiere a avocaților; să adopte Codul Deontologic; să aprobe statele de funcții și bugetul Baroului; să stabilească mărimea defalcărilor efectuate de către avocați în bugetul Baroului; să audieze și să aprobe rapoartele anuale privind activitatea Consiliului Baroului, Comisiei pentru etică și disciplină și a Comisiei de cenzori; să examineze petițiile avocaților referitoare la hotărârile Consiliului Baroului și ale Comisiei pentru etică și disciplină. *Id.* art. 32(2). Președintele Consiliului Baroului este ales prin vot secret, iar cei doi vicepreședinți ai Consiliului Baroului sunt aleși prin vot deschis din numărul membrilor Consiliului. *Id.* art. 36(1), (5). Nu sunt stabilite limite de termen pentru membrii Consiliului Baroului sau a comisiilor sale. Totuși, președintele Consiliului Baroului este limitat la două mandate consecutive de patru ani, iar președinții ambelor comisii ale Baroului sunt limitați la două mandate consecutive de doi ani. *Id.* art. 36(4), 40(4).

Un interviu a sugerat că termenul pentru președinte este prea mare și că, de exemplu, un singur termen de doi ani ar fi mai democratic. Un alt interviu a menționat lipsa schimbărilor cadrelor în conducerea Baroului în general și a sugerat necesitatea de a oferi mai multe oportunități tinerilor avocați de a servi în funcții de răspundere. Cîțiva intervieuați s-au plîns că președintele nu dispune de suficient timp pentru a se dedica activităților Baroului Avocaților, sugerînd că un director executiv angajat pentru ziua întregă de muncă și care nu ar practica dreptul ar fi mai efectiv. Pe de altă parte, un număr de intervieuați sunt satisfăcuți de aranjamentele existente și cred că președintele reprezintă bine interesele avocaților. Cîțiva intervieuați s-au plîns referitor la lipsa transparenței, menționînd că ei uneori află despre chestiunile examinate de Consiliul Baroului doar după ce decizia a fost luată și că ei nu primesc înștiințări despre datele convocării Congreselor.

Baroul Avocaților este independent de stat. Activitățile sale sunt finanțate din cotizațiile de membru plătite de avocați și alte plăți „neinterzise de lege” *Id.* art. 39(1). Avocații sunt obligați să plătească cotizațiile de membru la timp. *Id.* art. 46(6)(b). Totuși, în anul 2003, 40% din avocați nu au achitat cotizațiile pe deplin. Cotizațiile sunt în mărime de 50 lei MD (aproximativ \$4.50) pe lună. În plus la acestea, Legea cu privire la avocatură stipulează în mod specific că mijloacele acumulate în contul Baroului nu sunt mijloace publice. *Id.* art. 39(2). În afară de acordarea și retragerea licenței de avocat și organizarea Congresului de inaugurare, guvernul nu are vreun rol oficial sau neoficial în procesul de gestionare sau de luare a deciziilor Baroului. *Vezi id.* art. 59(4)-(5). Unii intervieuați totuși s-au plîns că funcția de licențiere a Ministerului Justiției a diminuat independența Baroului. Alții privesc grevele din 2003 drept dovadă a independenței Baroului față de stat. *Vezi* Factorul 22 referitor la greve.

Deși tuturor avocaților li se cere a fi membri ai Baroului, ei au dreptul de a adera la oricare altă asociație profesională locală, națională și internațională. *Id.* art. 30. Una din astfel de asociații profesionale este Uniunea Juriștilor, o organizație cu un spectru mai larg de membri decât Baroul, care a fost fondată în octombrie 2001 de către 500 de juriști. S-a raportat că numărul membrilor săi se ridică la câteva mii incluzând judecători, procurori, avocați, notari, funcționari de stat, profesori de drept și studenți. Scopul Uniunii Juriștilor este nu doar protejarea intereselor profesionale a membrilor săi, dar și promovarea democrației, a drepturilor omului, a reformei de drept și a supremației legii, la fel ca și informarea publicului referitor la drepturile și responsabilitățile juridice. STATUTUL UNIUNII JURISTILOR DIN MOLDOVA , art. 6 (20 Oct. 2001) [mai jos STATUTUL UNIUNII JURISTILOR].

Factorul 22: Servicii prestate membrilor

Asociațiile profesionale ale juriștilor promovează activ interesele și independența profesiei, stabilesc standarde profesionale și oferă membrilor lor oportunități educaționale și de altă natură.

Concluzie	Corelație: Neutru
Resursele materiale limitate ale Baroului nu permit promovarea activă a intereselor membrilor săi. Totuși, cele două greve ale avocaților din 2003 sunt în general considerate că au promovat interesele și independența avocaților. Promulgarea Codului Deontologic de către Barou a contribuit la stabilirea standardelor profesionale, însă Baroul oferă puține oportunități de instruire pentru membrii săi.	

Analiză/Date generale:

Cîțiva intervievați au menționat că abilitatea Baroului de a presta servicii membrilor săi este constrînsă de resursele financiare limitate de care dispune. Unii avocați au relatat că Baroul a reușit cu succes să furnizeze servicii și să reprezinte interesele avocaților, chiar și avînd în vedere limitările financiare. Totuși, aproape un număr egal de avocați s-a plîns că Baroul se ocupă doar cu colectarea cotizațiilor de membru, și cu nimic mai mult.

În marea majoritate, avocații privesc cele două greve din anul 2003 drept o contribuție importantă la promovarea intereselor avocaților. La 7 mai 2003, 563 de avocați au luat parte la Congresul extraordinar organizat ca răspuns la Legea cu privire la Bugetul asigurărilor sociale de stat din 2003, care cerea ca toți avocații să efectueze contribuții sociale de stat în valoare de 711.77 lei MD (aproximativ \$65) în fiecare lună, indiferent de mărimea onorariului pe care l-au primit. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA CU PRIVIRE LA BUGETUL ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT, ANEXA 4, h, Legea Nr. 1519-XV din 06.12.2002 [mai jos LEGEA CU PRIVIRE LA BUGETUL ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT], M.O. 190-197/1439 (2002). Congresul a adoptat o decizie prin care acorda Parlamentului, guvernului și președintelui zece zile pentru a introduce amendamente la Legea cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat, precum și de a plăti avocaților din oficiu sumele datorate lor de către stat (mai mult de 1 milion de lei MD), în caz contrar avocații urmînd să intre în grevă. *Decizia Congresului Extraordinar al Avocaților din Republica Moldova, AVOCATUL POPORULUI*, nr. 5, la 3 (2003). La 19 mai, majoritatea avocaților au ieșit în grevă și au refuzat să participe la procesele judiciare, cauzînd tergiversarea ședințelor de judecată programate. Răspunsul din partea statului a fost rapid. La 15 mai a fost adoptată a lege, care a fost promulgată de Președintele Moldovei Vladimir Voronin la 19 mai, prin care erau reduse contribuțiile de asigurare socială de stat care trebuiau plătite de către avocați. Sumele contribuțiilor depindeau de mărimea onorariului avocaților pe o lună, și anume dacă el depășea sau nu suma de 2,454 lei MD (aproximativ \$223), ceea ce este de trei ori mai mult decât salariul mediu prognozat în anul 2003 (818 lei MD). Avocații care primesc mai mult de suma menționată achită contribuții egale cu 29% din suma salariul mediu prognozat pe anul 2003 înmulțită la trei, iar avocații care nu cîștigă mai

mult decît acea sumă – achită 10% din onorariul primit, dar nu mai puțin de 54 lei MD (aproximativ \$5). LEGEA REPUBLICII MOLDOVA CU PRIVIRE LA MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA ANEXEI NR. 4 A LEGII CU PRIVIRE LA BUGETUL ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT PENTRU ANUL 2003, Legea Nr. 204-XV din 15.05.2003, M.O. 87-90/410 (2003). Consiliul Baroului a avut o întrevvedere cu Ministrul Justiției la 20 mai și datorită amendamentelor din Legea cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat pentru anul 2003, și acțiunilor de restituire a datoriilor pentru avocații din oficiu, Consiliul Baroului a luat decizia de a suspenda greva.

După cum însă s-a constatat, amendamentele la Legea cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat nu au fost retroactivă de la 1 ianuarie 2003, ci au intrat în vigoare doar la 23 mai 2003, lăsînd avocaților datorii în mărime de 3,351.80– o sumă pe care mulți nu erau în stare să o achite. Mai mult ca atît, guvernul a început să colecteze acele sume prin intermediul sechestrării conturilor bancare ale avocaților și alte acțiuni. Deoarece cauzele grevei au fost rezolvate doar parțial, s-a convocat un al doilea Congres extraordinar la 31 octombrie 2003. Acesta a adoptat o decizie, prin care se făcea apel către Parlament, guvern și președinte să îndeplinească cererile avocaților pe deplin, în caz contrar anunțîndu-se petrecerea unei alte greve a avocaților la 17 noiembrie. Acele cerințe includeau intrarea în vigoare a amendamentelor la Legea cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat din 2003 din data de 1 ianuarie 2003; încetarea acțiunilor de executare silită a datoriilor la fondul social acumulate înainte de amendament; modificarea anexei 8 a Legii bugetului de stat pe anul 2003 în scopul reducerii cu aproximativ trei pătrimi a plății pentru arenda spațiului pentru birouri achitată de avocați; și impunerea organelor de drept să ofere încăperi pentru întîlnirile dintre avocați și clienți, fără limite de timp, fără bariere de sticlă și fără formalități de prisos. *Decizia celui de-al doilea Congres Extraordinar al Avocaților Republicii Moldova*, AVOCATUL POPORULUI, nr. 11-12, la 7 (2003). Greva a început la 17 noiembrie și a durat o săptămînă. Drept rezultat, s-a făcut o altă modificare la Legea cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat din 2003, conform căreia contribuțiile reduse de plată în fondul social se aplicau retroactiv de la 1 ianuarie. LEGEA CU PRIVIRE LA MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA LEGII REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND MODIFICAREA ANEXEI NR. 4 A LEGII CU PRIVIRE LA BUGETUL ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT PENTRU ANUL 2003, NR. 1519-XV DIN 6 DECEMBRIE, 2002, Legea Nr. 465-XV din 21.11.2003, M.O. 235-238/949 (2003). Ministrul Afacerilor Interne a emis o dispoziție privind remedierea îngrijorărilor avocaților referitor la întrevederile cu clienții din detenție. Dispoziția Ministrului Afacerilor Interne Nr. 30/338 din 10.11.2003, AVOCATUL POPORULUI, nr. 11-12, la 32 (2003). Totuși, nu au fost luate măsuri privitor la chestiunea arendei birourilor.

Greva nu a fost primită favorabil de către toți. A doua zi după grevă, ministrul justiției a adresat o scrisoare președintelui Consiliului Baroului, menționînd că amendamentele Legii cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat deja au fost adoptate la 15 mai, că Ministerul Finanțelor a transferat deja mijloace pentru remunerarea avocaților din oficiu în luna aprilie și că dosarul prin care se atacau constituționalitatea prevederilor Legii cu privire la bugetul asigurărilor sociale de stat era în curs de examinare la Curtea Constituțională. AVOCATUL POPORULUI, nr. 5, la 7 (2003). În consecință, el a menționat că situația „nu constituia un conflict colectiv de muncă nici motiv pentru grevă.” *Id.* Pe scurt, el nu considera greva ca fiind necesară. O altă chestiune a fost faptul dacă greva încălca articolul 46 (1)(a) a Legii cu privire la avocatură, care obligă avocații să „acorde asistență juridică conform contractului încheiat cu clientul sau din oficiu la solicitarea organelor de urmărire penală și instanțelor judecătorești.” Vezi la fel CODUL DEONTOLOGIC art. 6 (avocații plasează interesele clientului mai presus decît propriile interese).

Baroul a contribuit la stabilirea standardelor profesionale pentru avocați prin adoptarea Codului Deontologic în decembrie 2002. Vezi factorul 16. În afară de aceasta, Comisia pentru etică și disciplină investighează plîngerile privind conduita avocaților, deși abilitățile sale de a pedepsi sunt limitate la emiterea muștrărilor și avertizărilor.

Baroul a întreprins doar eforturi modeste în furnizarea oportunităților educaționale pentru membrii săi. Predecesorul său, Colegiul Avocaților, a înființat Centrul de Drept al Avocaților, ce oferă instruire juridică continuă pentru avocați. Vezi factorul 14. Deși Centrul de Drept este afiliat Baroului, aproape toate mijloacele sale vin de la donatorii internaționali, nu de la Barou. Mai mult,

Baroul a fost de acord să achite mijloace pentru publicarea revistei *Avocatul Poporului*, cu condiția că dacă va fi găsit un alt sponsor pentru una sau mai multe ediții, obligațiile Baroului vor fi reduse în mod corespunzător. Deoarece Baroul nu plătește pentru distribuirea *Avocatului Poporului*, avocații trebuie să ridice copiile de la Centrul de Drept. Ca rezultat, multe din cele 1,000 de copii a fiecărei ediții nu sunt ridicate. În timp ce unii laudă *Avocatul Poporului*, alții caracterizează conținutul său drept neremarcabil.

În afară de aceasta, Baroul a stabilit un fond de 12,870 lei MD (aproximativ \$1,170) pentru a oferi “susținere materială” avocaților în cazurile de urgență, precum bolile.

Factorul 23: Programe de interes public și sensibilizare a opiniei publice

Asociațiile profesionale ale juriștilor sprijină programe de educare și informare a publicului privind obligațiile și drepturile sale prevăzute de lege, precum și despre rolul juristului în acordarea asistenței publicului în vederea apărării unor asemenea drepturi.

Concluzie	Corelație: Negativ
Deși unii avocați particulari lucrează în programe pentru educarea publicului cu privire la drepturile și obligațiile sale, Baroul organizat nu face acest lucru. Cîteva asociații profesionale mici au depus eforturi pentru a consulta publicul în privința drepturilor și obligațiilor acestuia.	

Analiză/Date generale:

Un avocat s-a referit la inactivitatea Baroului în acest sens ca la un „neajuns, un neajuns foarte mare”, menționînd faptul că ridicarea nivelului de cunoaștere de către public a drepturilor și responsabilităților juridice sunt activități pe care avocații le fac în mod individual. O mare parte a lucrului se înfăptuiește de asemenea prin intermediul centrelor de avocatură publică, alte ONG-urilor și clinicilor juridice, nici una din care nu sunt afiliate și nici nu primesc susținere din partea Baroului.

Unul din obiectivele Uniunii Juriștilor este familiarizarea persoanelor cu normele juridice din Moldova și normele internaționale. STATUTUL UNIUNII JURIȘTILOR art. 6(h). Aceasta este una din activitățile care trebuie îndeplinită de către Departamentul de Propagare a Cunoștințelor Juridice a Uniunii Juriștilor. UNIUNEA JURIȘTILOR, REGULAMENTUL DEPARTAMENTULUI DE PROMOVARE A CUNOȘTINȚELOR JURIDICE, art. 5.

Asociația Avocaților Liber-Profesioniști este o asociație voluntară profesională mică, care prin intermediul mas-media informează publicul referitor la protejarea drepturilor consumatorilor. În afară de aceasta, Asociația Femeilor de Carieră Juridică activează în domeniul sensibilizării societății și a guvernului cu privire la problemele cu care se confruntă femeile. În afară de alte lucruri, Asociația a distribuit pamflete cu privire la problemele ce se referă la familii și copii, precum și la informarea copiilor în privința traficului de ființe umane.

Factorul 24: Rolul asociațiilor profesionale în reforma de drept

Asociațiile profesionale ale juriștilor sunt implicate activ în procesul reformei de drept din țară.

Concluzie**Corelație: Negativ**

Avocații particulari participă ocazional la eforturile reformei de drept, dar Baroul organizat a fost implicat foarte puțin în aceasta. O atare situație pare să fie parțial cauzată de lipsa tendinței Parlamentului de a consulta specialiști, inclusiv avocații, și parțial de lipsa interesului Baroului de a participa în astfel de activități.

Analiză/Date generale:

Deși avocații particulari furnizează ocazional comentarii privitor la legislația propusă sau participă în grupurile de lucru parlamentare, Baroul organizat ca atare nu este foarte mult implicat în reforma de drept. În mare măsură, acest fapt pare să se datoreze reticenței Parlamentului de a consulta avocați, a căror cunoștințe specializate ar putea contribui la elaborarea unor legi mai bune. De exemplu, un interviuat a menționat că implicarea avocaților la elaborarea noilor coduri este modestă. Alții au remarcat că avocații deseori nu au acces la textul proiectelor de legi, ceea ce face dificilă prezentarea comentariilor la Parlament. Din experiența intervievaților, se pare că avocații sunt contactați atunci când legislația propusă afectează în mod direct profesia lor. Pe de altă parte, unii intervievați au menționat că ei nu cred că avocații în general sunt interesați în mod deosebit de proiectele de reformă în drept. Mai mult ca atât, Baroul nu are un organ care ar participa la procesul de reformă de drept în cazul dacă ar fi invitați. Un obiectiv al Uniunii Juriștilor este participarea la elaborarea legislației. STATUTUL UNIUNII JURISTILOR art. 6(d). În aprilie 2002, Uniunea a organizat o conferință pe tema proiectului Codului Civil, în cooperare cu Universitatea de Stat din Moldova și proiectul "Reformelegi Legislației Economice."